

Driemaandelijks tijdschrift
Tiende jaargang nummer 4
december 1987

Orgelkunst

ORGELKUNST

Xde jaargang, nummer 4 — december 1987

Driemaandelijks tijdschrift uitgegeven door de
v.z.w. Vlaamse Vereniging ter Bevordering van de Orgelkunst.

Hoofdredakteur

Kamiel D'Hooghe

Redaktieraad

Luk Bastiaens, Antoon Fauconnier, Bernard Huys, Dr. Ewald Kooiman (Ned.), Ghislain Potvlieghe, Patrick Roose, Dr. Harald Vogel (B.R.D.).

Medewerkers

Jef Braekmans, Ignace De Sutter, Daniel Liévois, Jos Meersmans, Paul Raspé, Edmond Saveniers, Raymond Schroyens, Francis Van Bree, Koos van de Linde (Ned.), Jan Van Landegem, Gabriël Willems.

Secretariaat

Agnès Dumon, Beiaardlaan 1, B-1850 Grimbergen

Abonnement

België : 400 F.

Nederland : 28,— Gld.

Andere landen : 500 BF.

— Postrekening nr. 000-1587551-49
van V.V.B. Orgelkunst, Grimbergen

— Voor Nederland :
postgiro 105.81.80 van de Spaarbank Limburg, Maastricht
voor rekening nr. 85.89.45.010 van Orgelkunst Grimbergen

Voor de inhoud van de ondertekende artikels zijn alleen de auteurs verantwoordelijk.

Nadruk van artikelen uit dit nummer zonder toelating van de redactie is verboden.

Orgelkunst leeft !

De eindkadens van de tiende jaargang van «Orgelkunst», de unieke nederlandse orgelmagazine in Vlaanderen, richt een blik naar het verleden en stevent met grote toekomstplannen naar 1988.

Mijmerend over «Das alte Jahr vergangen ist» worden wij tijdens de duistere winterse dagen uitgenodigd tot het overschouwen van de voorbije tijden.

Artikels over orgelmuziek en -toondichters, orgels en orgelbouwers, orgelonderwijs en meer algemene onderwerpen werden uitgestrooid over tien jaargangen.

Het tweede lustrum is met een persconferentie op 22 mei in de Koninklijke Bibliotheek Albert I en een orgelconcert op het gerestaureerd Van Peteghemorgel (1777-'80) in de St.-Ludgeruskerk te Zele uitgegroeid tot een feestelijk gebeuren.

Bernard Huys, Hoofd van de afdeling muziek van de Koninklijke Bibliotheek en redactielid, situeerde «Orgelkunst» op de voormelde persconferentie. Zijn toespraak wordt in dit nummer integraal opgenomen.

Nooit voorheen zijn er in Vlaanderen zoveel orgelconcerten georganiseerd als tegenwoordig. Orgelconcerten op historische orgels in gerestaureerde, vervallen of getransformeerde toestand, op nieuwe orgels geconcipieerd in wat men noemt, moderne of historiserende stijl, op zogenaamde neo-barokorgels of op nieuwe typeorgels, op fabrieksmatig opgezette instrumenten of op ambachtelijk gemaakte orgels.

Nooit voorheen werden zoveel orgelexcursies met gunstig gevolg en ruime weerklank georganiseerd. Men kan waarlijk spreken van orgeltoerisme.

Nooit voorheen werden zoveel nationale en internationale wedstrijden georganiseerd, gewijd aan de interpretatie van de historische en de nieuwere muziek en aan de improvisatie.

Nooit voorheen werden zoveel verspreidingsmogelijkheden van orgelmuziek mogelijk gemaakt via opnamen, platen, video, cassettes, radio en TV. Hierbij hoort eveneens de verspreiding van partituren via de uitgeverij en/of de gemakkelijke fotocopie.

Nooit voorheen werden zoveel studiedagen, congressen, colloquia,

Inhoud

	blz.
Orgelkunst leeft <i>de Redactie</i>	3
Tien Jaar Orgelkunst <i>B. Huys</i>	8
Nieuwe biografische gegevens over de familie Van Peteghem <i>D. Liévois</i>	11
Het Orgelwerk van Lodewijk De Vocht (1887-1977) <i>L. Bastiaens</i>	25
Improvisatie als uitgangspunt voor het aanvankelijke klavieronderricht <i>L. Bastiaens</i>	29
Bouwstenen	39
Ter Bespreking	40
Mededelingen	43
Agenda	45
Orgeltijdschriften	46
Prullaria	47

studiereizen, zomercursussen, meesterkursussen, ontmoetingsdagen georganiseerd.

Nooit voorheen werd het orgelgebeuren zo kleurrijk en gedifferentieerd benaderd vanuit de lokale toestanden, de doorstroming en verwerking van informatie- en studiebronnen, de vlug evoluerende stroom van gedachtengoed, ervaringen en principes.

Nooit voorheen was men zich zo bewust van de waarde van orgellandschappen, en dit in de verschillende cultuurperioden en in de verschillende streken.

Nooit voorheen stond men zo kritisch tegenover de wetten en regels van het orgelspel, de orgelbouw, de orgelwetenschap en de orgelpedagogiek.

En nochtans...

De verwarring omtrent het begrip orgel blijkt nog altijd gaande, en strekt zich uit van het pijporgel over het waterorgel tot de elektronische muziekprocessor.

Nooit voorheen deed de kerk zo weinig beroep op de professioneel en liturgisch gevormde organist om deze te vervangen door wiegende amateurgroepjes of klankgolven met orgel- en andere klankporno, bediend vanuit knopjesdraaijerij.

«ORGELKUNST» komt op voor een zorgzame benadering van de restauraties van historische orgels en vindt daarvan accenten terug in de gerestaureerde instrumenten van o.m. voor de vuist geciteerde orgels te Etikhove, Lebbeke, Denderleeuw, Semmerzake, Laarne, St.-Lievenshoutem, Begijnhofkerk te Leuven, Zele, Karmelietenkerk te Gent, St.-Antelinks (Herzele), Roosbeek, Brasschaat, St.-Eligijskerk te Dendermonde, Massemen, St.-Jozefskerk te Aalst. «ORGELKUNST» ijvert voor ambachtelijk verzorgde nieuwbouw waarbij het orgel als een structurele eenheid gemaakt wordt, waarin alles met alles verbonden is vanuit een band met de geschiedenis. Deze accenten zijn o.m. terug te vinden in nieuwbouw-instrumenten in de St.-Gilliskerk te Brugge, te Male, St.-Jozefkerk te Sint-Niklaas, St.-Seraesabdijkerk te Grimbergen en elders.

«ORGELKUNST» wil verder streven naar en pleiten voor de ambachtelijke en mens-vriendelijke arbeid en verwacht van de beleidsorganen en verantwoordelijken luisterbereidheid, belangstelling, waardering en steun, ook financiële.

Een blik over de grenzen zal ons een kleurtje van schaamte geven als wij weten dat het jaarlijks orgelbudget in Nederland, minstens het tienvoudige is van België.

In Duitsland wordt het Arp Schnitgerorgel in de Hamburgse St.-Jacobskerk gerestaureerd door de Oostfriese orgelmaker Jürgen Ahrend uit Leer. Men voorziet dat de restauratiekosten vier miljoen D.M. of meer dan 80.000.000 B.F. zullen kosten.

Het gerestaureerde orgel zal dan in 1993 ter gelegenheid van zijn driehonderd jarig bestaan terug zoals oorspronkelijk klinken.

In deze periode van wat men noemt «High tech» van computers en anonieme werkers zorgt de orgelbouw, als ambacht voor een mens- en milieuvriendelijke arbeid: de mens wordt er in het hele proces van scheppen betrokken en kan aldus reëel vreugde beleven aan zijn arbeid en kunnen, een waarde waar de meest progressieve ekonomen thans voor pleiten.

Dat ten slotte het orgel aan een dringende herwaardering toe is in het liturgisch gebruik, zeker na de variété-programma's die soms in kerken uitgevoerd worden, is eveneens voor «orgelkunst» een aangelegenheid om voor meer waardigheid en schoonheid te pleiten.

Het jubileumjaar Pieter Van Peteghem (1708-1787) en Aegidius-Franciscus Van Peteghem (geboren in 1737) loopt ten einde. De redactie van Orgelkunst wil voortbouwen op de fundamente van de Van Peteghemgeschiedschrijving en de studie van hun instrumenten.

De allereerste gepubliceerde bron die ons min of meer uitvoerig bericht over de orgelmakers Van Peteghem, is de *Historique de la facture et des facteurs d'orgue* van E.G.J. Grégoir, verschenen in 1865. Te noteren is dat in die tijd de laatste generatie der Van Peteghems nog aan het werk was, en dat Grégoir waarschijnlijk daar zijn licht is gaan opsteken; in elk geval moet Grégoir zowat het hele familiearchief kunnen consulteren hebben (aangaande een bepaald stuk schrijft hij letterlijk: *Nous avons eu le contrat sous les yeux*).

Maar omdat Grégoirs boek een veelomvattend werk is, heeft hij blijkbaar een selectie gemaakt, of had hij misschien niet alle Van Peteghem-gegevens voor zichzelf genoteerd. Bovendien heeft de overvloed van gegevens er eerder toe geleid dat Grégoir op vele punten slordig en onnauwkeurig is beginnen werken, wat soms vervelende gevolgen heeft gehad voor de latere geschiedschrijving, met name in die gevallen waar Grégoir ondanks alles de enig beschikbare bron was. Andere muziekhistorici als Gerber, Fétis en Hamel vermeldden Van Peteghem nauwelijks of niet.

Na een honderd jaar van vergetelheid, begon de naam Van Peteghem sporadisch weer op te duiken, eerst in de bescheiden archivalische sprokkels in het eerste Vlaamse orgeltijdschrift «De Schalmei», later in de jaren '60 in de radioserie «Oude Orgels in Vlaanderen» door G. Moortgat, en geleidelijk aan ook vaker in het tijdschrift «De Praestant». Toen dan in 1974 ook nog de eerste orgelinventaris verscheen, over de provincie Oost-Vlaanderen — hét werkterrein bij uitstek der Van Peteghems —, werd het voor de organologen duidelijk wat de werkelijke betekenis van die Van Peteghems wel was in het Vlaamse orgellandschap. Het culturele tijdschrift «Vlaanderen» nam in 1972 het initiatief om even een grote Van Peteghem-status quaestionis tot stand te brengen; met alle materiaal dat tot dan toe ter beschikking gekomen was, bleek gemakkelijk een heel nummer van dit tijdschrift (zowat 60 blz., groot formaat) te vullen. Diverse facetten van de Van Peteghem-orgelkunst werden behandeld door auteurs die in deze materie geleidelijk aan ervaring hadden opgedaan. Zo werd door Gh. Potvlieghe een beetje dieper gepeild naar de genealogie, in zijn bijdrage «Levensschets der Van Peteghems» (blz. 346-351). Hoewel er enkele van Grégoirs vermeldingen konden gecorrigeerd en aangevuld worden (bv. de juiste overlijdensdatum van Aegidius Franciscus, de overlijdensdata van de broers Pierre Charles en Lambert Corneille) bleven er in de «Levensschets ...» een aantal duistere vlekken: genealogenwerk is immers geen organologenwerk, ieder zijn stiel.

Later is de redactie van Orgelkunst nog op het spoor geraakt van een kleindochter van Maximilien van Peteghem, maar we bleken bij een min of meer droge bron aangeland te zijn: de dame kon zich van haar illustere voorouders nauwelijks iets herinneren en bleek ook niet in het bezit te zijn van enig familie-archief.

Als bij toeval, — net in het Van Peteghem-jaar — stelde historicus Daniël Liévois een onderzoek in dat meer licht werpt op de families Van Peteghem van de eerste twee generaties. Deze studie zal in de komende jaren ongetwijfeld uitgebreid worden, ook voor wat de latere Van Peteghem-generaties betreft. Dit zal ons hopelijk in staat stellen een (meer) definitieve monografie over de Van Peteghems tot stand te brengen.

In dit nummer vindt U, in het artikel van D. Liévois, alvast enkele merkwaardige correcties op gangbare meningen.

Bij het samenstellen van de diverse bijdragen over de orgelmakers Van Peteghem, verschenen in 1987 en te verschijnen in 1988, gingen talloze documenten en archivalia door onze handen. Aldus konden we o.m. een 100-tal Van Peteghem-disposities verzamelen, die op zich een uiterst handige bron van informatie zijn. Wij hebben ze in een sobere uitgave gebundeld.

«Orgelkunst» dankt zijn vele abonnee's op het einde van zijn jubileumjaar met een attentie en biedt deze publicatie aan tegen de vergoeding van de verzendingskosten, ten bedrage van 50 F. Onze bijdrage tot het Van Peteghem-jaar zal aldus volgende luiken omvatten:

- een volledig herschreven Van Peteghem-genealogie door D. Liévois,
- «Pieter Van Peteghem en zijn plaats in de Vlaamse orgelkunst van het rococo» door A. Fauconnier (verschijnt in 'Orgelkunst', maart 1988),
- geactualiseerde werklijst van Pieter Van Peteghem (tot 1787) met beknopte situeringen en commentaren, door P. Roose (verschijnt in 'Orgelkunst' 1988),
- de publikatie van een bundel «100 Van Peteghem-disposities», samengesteld door P. Roose.

Om «Orgelkunst» beter en handiger te kunnen raadplegen wordt van de eerste tien jaargangen een index opgemaakt, die als bijlage aan alle abonnees zal bezorgd worden.

In 1988 wordt, naast de afwerking van de Van Peteghem-thematiek, aandacht besteed aan de jarige C. Ph. E. Bach (1714-1788), het orgelœuvre van Flor Peeters, gerestaureerde historische orgels, registratiepraktijk, orgelonderwijs, nieuwe orgelmuziek, boek- en plaatbesprekingen, de bouwstenen van belangrijke archiefstukken, actualia en prullaria.

Orgelkunst dankt zijn tienjarig bestaan aan uw aller steun. Deze steun hebben wij volgend jaar dubbel en dik nodig. Een hoogtepunt bereiken is moeilijk. Doorgaan op een hoogstaand niveau is nog moeilijker. Uw medewerking als kritische lezer is kostbaar. Uw medewerking als abonnee is noodzakelijk. Voor uw medewerking om nieuwe abonnees te werven, danken wij U bij voorbaat.

«In Dir ist Freude», orgelkoraal van J.S. Bach, geschreven voor het octaaf van Kerstmis, straalt de vreugde van het Nieuwe Jaar

uit. Het verklankt een jubelend «Halleluja» als dank om de gaven des Hemels.

«Orgelkunst» wenst U allen een klankrijk en jubelend «Halleluja» in 1988.

Namens de redactie :
De hoofdredakteur

Tien jaar Orgelkunst

Lezing gehouden op de persconferentie van 22 mei 1987.

B. HUYS

Het tijdschrift «Orgelkunst» zet zijn tiende jaargang in. Ofschoon geen wereldschokkend feit mocht dit in onze muziekwereld toch niet onopgemerkt voorbijgaan en de persconferentie van vandaag bleek daartoe een uitstekend middel te zijn. De Koninklijke Bibliotheek heeft dan ook graag haar lokalen ter beschikking gesteld en verwelkomt alwie zich bij het orgelgebeuren betrokken voelt.

Feitelijk zijn onze gewesten van oudsher centra geweest voor orgel- en beiaardcultuur. Denken we aan onze grote orgelbouwers, die ook over de grenzen heen vermaard werden, zoals Matthijs Langhedul, Joannes Baptista Forceville, het geslacht Le Picard en de families De la Haye en Van Peteghem. Ook voor de 19de en 20ste eeuw zouden klinkende namen kunnen genoemd worden. Evenmin bleven organisten en orgelcomponisten ten achter. Na Pieter Cornet, Abraham Van den Kerckhoven, Lambert Chaumont en Henry Du Mont kwam er een periode van bezinning maar die in feite de kiemen van een nieuwe bloei bevatte. In de 19de eeuw kwam Jaak-Nikolaas Lemmens, in 1823 te Zoerle geboren en te Zemst in 1881 overleden, als een nieuwe heraut naar voor. In 1849 benoemd tot leraar orgel aan het Brusselse conservatorium heeft hij er gedurende twintig een pleiade van organisten gevormd zoals Jozef Tilborghs, Alfons Desmet, Alphonse Maily, Jozef Callaerts, en zelfs Fransen zoals Alexandre Guilmant en Charles-Marie Widor.

Op hun beurt hebben zij de fakkel doorgegeven en een der roemrijkste ambassadeurs was de ons onlangs ontvallen Flor Baron

Peeters. De meeste waren niet alleen organist maar zelf schreven ze ook menige compositie voor hun instrument.

Als een soort natuurlijk uitvloeisel van deze rijke orgelcultuur ontstond ten slotte ook het tijdschrift.

De 19de eeuw heeft in ons land geen zuivere orgeltijdschriften voortgebracht. Ze waren trouwens in die tijd ook in het buitenland zeldzaam. Bij ons zag het gespecialiseerd orgeltijdschrift pas het licht na de Tweede Wereldoorlog.

In 1946 stichtte Berten De Keyzer een tweemaandelijks tijdschrift voor organisten «De Schalmei». In het voorwoord van de redactie halen we een passus aan die ook nu nog niets van zijn actualiteit en zijn belang heeft ingeboet : « Wij willen de archieven, die nog niet nagezien of openbaar gemaakt werden opsporen en bestuderen, om hen zo ten dienste te stellen van musicologen en geschiedschrijvers, opdat zij zich, bij de studie van de orgelgeschiedenis der Nederlanden, op positieve feiten zouden kunnen steunen. De organisten zullen een kijk hebben op de geschiedkundige waarde van hun orgel, de orgelbouwers zullen bij het restaureren en het gebeurlijk samenstellen van een dispositie, een houvast krijgen ».

Onder de illustere medewerkers van «De Schalmei» vermelden we slechts Maarten Albert Vente, Flor Peeters, Piet Visser en Charles Van den Borren. Samen met andere auteurs hebben ze tal van belangrijke bijdragen geleverd. Vijf jaar lang hebben ze zich voor de orgelcultuur ingezet. Het laatste nummer van de vijfde jaargang bevat een voorwoord dat in feite een afscheid, een vaarwel is. Dit postludium is getiteld «Morendo triste... ma non troppo!». Enkele grepen uit dat «Lebewohl» :

«Wij hebben bij dage en nachte gezwogen om in stijgende lijn, een steun — daadwerkelijk — te zijn voor de orgelbeweging. Niemand heeft ons enige financiële steun gestuurd, en we hebben er ook nimmer om gevraagd. Doch eerlijk werk wordt niet door iedereen naar waarde geschat : men benijdt het of vreest het... ». «... Wij kunnen er ten overvloede aan toevoegen dat 'De Schalmei' geen roden duit in winst heeft geboekt, doch evenmin staan wij bij iemand in de schuld ... ».

Maar amper had 'De Schalmei' haar laatste tonen laten horen of er weerklonk al «een nieuwe lente, een nieuw geluid».

«De Praestant ; driemaandelijks tijdschrift voor orgelcultuur in de Nederlanden», gaf nog in 1951 een proefnummer uit en ver-

scheen vanaf 1952 met de regelmaat van een klok.

Directeur ervan was Flor Peeters en de taak van hoofdredacteur berustte bij Kan. Titus Timmerman. Beiden ontvielen ons korte tijd geleden, met nauwelijks enkele maanden verschil. Ook aan De Praestant hebben een hele schare gezaghebbende auteurs meegewerkt. Meer dan twintig jaar was dit tijdschrift bij uitstek het contactorganisme van orgelcomponisten, organisten, orgelbouwers, orgelhistorici en andere amateurs van het koninklijk instrument. Speciaal te vermelden zijn de muziekbijlagen die uitgegroeid zijn tot een enorm orgelrepertorium, meestal met onuitgegeven werk, ook van eigen componisten. Net toen het tijdschrift meerderjarig werd, na eenentwintig jaargangen (1951-1972), is het einde 1972 ter ziele gegaan.

Dat betekende echter niet dat hiermee ook de orgelcultuur dood was. Na een bezinningsperiode werd er al in 1974 een proefballon opgelaten, de eenmalige publikatie «Acta Organologica Flandriae». Het duurde echter tot 1978 alvorens een nieuw tijdschrift «Orgelkunst» een vaste gestalte kreeg. Hoofdredacteur en stimulerende kracht was — en is nog steeds — organist Kamiel D'Hooghe. Het informatief en archivalisch aspekt van een orgeltijdschrift bleef ook in «Orgelkunst» belangrijk, maar daarnaast ontwikkelde zich een nieuwe visie, met een brede en ruime kijk op het orgelgebeuren, zijn problemen en zijn noden. In zijn Ten geleide heeft de hoofdredacteur deze standpunten duidelijk en concreet geformuleerd en ik laat hem de zorg straks een bilan op te maken. De belangrijke rol die het tijdschrift tijdens de voorbije decade heeft gespeeld kan door niemand ontkend worden en we hopen dat Orgelkunst in de toekomst even actief en dynamisch moge zijn. Het heeft blijkbaar wind in de zeilen!

Vermelden we ook dat Wallonië sinds 1969 een tijdschrift heeft, «Organiste, revue trimestrielle, organe de l'Union wallonne des organistes». Het speelt een niet onverdienstelijke rol in het zuidelijk gedeelte van ons land. Ook het Instrumentenmuseum van Brussel draagt in niet geringe mate bij tot het bekendmaken van archieven en documenten in verband met het orgel, en dat sinds 1975 met zijn tweetalige publikatie «Mededelingen van het Centraal Orgelarchief / Communications des Archives Centrales de l'Orgue». Het zou ons te ver leiden de soms zeer verdienstelijke en belangrijke eigen publikaties van een aantal orgeldeskundigen voor te stellen.

Uit dit alles blijkt ten overvloede dat wij steeds een land met een orgelcultuur geweest zijn. Of dit na Vaticanum II nog steeds het geval is?

Deze vraag durf ik niet beantwoorden.

We hopen alleen maar dat ons orgelpatrimonium, soms met veel zorg gerestaureerd, zowel binnen als buiten het liturgisch gebeuren zijn stem zou laten horen.

Mag ik nog even uw aandacht vestigen op enkele handschriften met orgelmuziek uit de 17de en 18de eeuw die speciaal voor deze gelegenheid in een vitrine geplaatst werden en die u zeker zullen aanspreken.

Hoofdredacteur Kamiel D'Hooghe en zijn medewerkers wensen we bij het afsluiten van de eerste decade van «Orgelkunst» veel geluk toe. Mogen ze blijven volharden om de vlam aan te wakkeren en de «Ars organi» in onze samenleving de plaats te geven die ze verdient.

Nieuwe biografische gegevens over de familie Van Peteghem

Daniël LIEVOIS

De biografische gegevens over de Van Peteghems vallen vrij mager uit. Het familie-archief heeft ongetwijfeld bestaan vermits het bijhouden van contracten en van een boekhouding een noodzaak waren voor een vooraanstaand orgelmaker, die toch ook een zakenman was. Grégoir (Grégoir, E.G.J., *Historique de la facture et des facteurs d'orgue*, Anvers, 1865) heeft er inzage van gekregen, doch vandaag de dag is dit zo belangrijke fonds niet (gemakkelijk) terug te vinden. Bij historisch onderzoek leerden we echter dat men niet te vlug moet wanhopen en dat volhoudend zoeken zeker heel wat lonender is dan men vooraf had gevreesd. Een bewijs hiervan vormen de talrijke contracten en de bijhorende informatie uit de kerkrekeningen die in de loop der jaren Grégoirs informatie kwamen aanvullen en zelfs vaak rechtzetten. Bovendien biedt het deskundig onderzoek van de instrumenten zelf een wetenschappelijke documentatie die

niet mag worden onderschat en die een veel rijker biografisch beeld biedt dan wat we vinden in een traditionele genealogische studie. Voor belangrijke personen, zoals de Van Peteghems, mag men nochtans de betekenis van een familie-onderzoek niet onderschatten, niet alleen omdat dit toelaat enig inzicht te verwerven in hun concrete levenssituatie, maar vooral omdat dit vaak het uitgangspunt vormt om nadere informatie te ontdekken nopens het essentiële, namelijk hun prestaties in de orgelbouwkunst. Onderhavige studie moet dan ook in dit licht worden gezien als een eerste aanzet van genealogie die niet enkel in de komende jaren zal moeten aangevuld worden, maar die vooral in nauw verband moet worden gezien met de werklijsten. Om redenen van strikte tijdsbeperking richten we onze aandacht naar Pieter Van Peteghem de Oude, wiens overlijden 200 jaar geleden we herdenken, naar de zoon waarmee hij zich in 1776 associeerde, namelijk Lambert-Benoît, en naar zijn oudste zoon Egidius-Franciscus die, althans vanaf een zeker moment, zijn eigen weg insloeg (Roose P., *Ægidius-Franciscus van Peteghem*, in: *Orgelkunst*, jg. 10, nr. 2, 1987, blz. 22-40). We vermelden eerst de nieuwe gegevens over de families van Pieters ouders, van Pieter zelf, van Egidius-Franciscus en van Lambertus-Benedictus, waarbij we de elementen die we tot nog toe niet konden toetsen aan originele documenten liever niet vermelden. Daarna weiden we even uit over sommige onroerende bezittingen van deze Van Peteghems.

Bij het opstellen van deze tekst mochten we rekenen op de bereidwillige en zeer deskundige hulp van P. Roose. Zijn informatie werden in de tekst aangeduid met een asterisk*.

Wij zijn hem hiervoor de meeste dank verschuldigd.

Het gezin waarin Pieter Van Peteghem geboren werd

Andreas Van Peteghem werd te Wetteren gedoopt op 20 maart 1661. Jammer genoeg verdwenen de parochieregisters zodat we de originele doopakte niet konden terugvinden. We kunnen ons gelukkig behelpen met de naamtabellen bij deze registers die in de 19e eeuw werden opgemaakt, doch die niets meer bieden dan namen en data. In de dooptabellen van Wetteren komt er slechts één Andreas voor zodat we vermoeden dat het om de vader van Pieter gaat. Hij huwde in 1707 met Apollonia

Lefout en zou toen dus 46 jaar oud geweest zijn. Zijn echtgenote wiens naam toen Le Faut werd gespeld, overleed op 7 mei 1728 en Andreas zelf op 27 mei 1742. Ook deze gegevens putten we uit de vermelde tabellen. Vermits Andreas hierin nadrukkelijk als weduwnaar van Apollonia Le Faut wordt vermeld, weten we dat hij geen tweede huwelijk sloot. Voor wat hun kinderen betreft kunnen we ons gelukkig wél behelpen met de dubbels van de originele doopregisters waarvan de microfilms ter beschikking staan in het Rijksarchief te Gent. We vonden :

1. Petrus, geboren op 24 januari 1708 om 13 uur en dezelfde dag gedoopt ; peter Petrus Buijse, meter Joanna Saey. Omdat het hier om orgelmaker Pieter Van Peteghem gaat, citeren we de akte volledig : *Januarius 1708 - 24 baptizavi Petrum filium Andree Van Peteghem et Applonie Le Faut coniugum, natum hodie post prandium hora prima, susceperunt Petrus Buijse et Joanna Saeij. (ondertekend :) J. Baeijens vicepastor.*
2. Joanna-Maria, geboren op 4 december 1709 om 5 uur en dezelfde dag gedoopt; peter Joannes-Baptista Van Peteghem, meter Maria Le Faut.
3. Adriana-Brigitta, geboren op 22 maart 1712 om 4 uur en dezelfde dag gedoopt ; peter Adrianus de Grootte, meter Judoca-Maria van Pottelberghe.
4. Judoca-Catharina, geboren op 4 april 1714 om 18 uur en op 5 april gedoopt ; peter Petrus Debbaut, meter Judoca Van Peteghem.
5. Joannes Baptista, geboren op 16 augustus 1716 om 22 uur en op 17 augustus gedoopt ; peter Petrus Braeckman, meter Francisca (?) Loot.
6. Adrianus-Gerardus, geboren op 16 maart 1718 om 3.30 uur en dezelfde dag gedoopt ; peter Adrianus de Maeschalck, meter Susanna Roels.
7. Alberta-Judoca, geboren op 15 februari 1720 om 23 uur en gedoopt op 16 februari ; peter Judocus de Wilde en meter Albertina de Kneyf.
8. Clara-Francisca, geboren op 3 oktober 1721 om 23 uur en gedoopt op 4 oktober ; peter Ludovicus Van Peteghem, meter Clara Merckx.
9. Adriana-Carola, geboren op 25 november 1723 om 20 uur en gedoopt op 26 november ; peter Judocus van der Linden, meter Adriana de Wilde.
10. Guilielmus-Albertus, geboren op 15 juli 1726 om 22 uur en gedoopt op 16 juli ; peter Guilielmus David en meter Maria Pruyem. Op te merken valt dat bij deze laatste geboorte de naam van de moeder als le Veau wordt gespeld, dezelfde als die van de (tweede) echtgenote van Pieter Van Peteghem ; nadere informatie over deze familie en over eventuele verwantschap bezitten we nog niet.

De naam van de peter van dit tiende kind van Andreas, die volgens Grégoir brouwer was, laat ons toe een parenthesis te openen die onder meer te maken heeft met de datum waarop Pieter Van Peteghem zich te Gent vestigde. Vooreerst herhalen we wat Grégoir ons vertelt. Enerzijds schrijft hij dat Guillaume Davids te Wetteren een orgel bouwde in 1722 (Grégoir, 1865,

blz. 88), doch op blz. 193 lezen we : In 1723 kwam orgelmaker G. Davids uit Antwerpen een orgel installeren te Wetteren en logeerde er bij de ouders van Pieter. Davids was getroffen door Pieters intelligentie en bood hem aan in zijn atelier te komen werken, wat zijn ouders goedvonden. Bij het overlijden van Davids in 1725 zette Pieter zijn opleiding verder bij de uitnemende J.B. Forcivil, die zich om dezelfde tijd in Brussel ging vestigen. Toen zijn leermeester in 1732 overleed nam Pieter de zaken waar voor diens weduwe. In 1733 vestigde Van Peteghem zich zelfstandig te Gent. Tot zover de beweringen van Grégoir die meedeelt dat hij zich steunde op de persoonlijke notities van Pieter Van Peteghem (Grégoir, 1865, blz. 109). Het is echter duidelijk dat er een en ander misgelopen is toen Grégoir zijn notities verwerkte. Vooreerst kon orgelmaker David bezwaarlijk peter worden op 16 juli 1726 als hij reeds in 1725 overleden zou zijn. Bovendien weten we dat hij overleed op het eind van 1749 (Van Autenboer E., *De Antwerpse orgelmaker Gilliam Davidts*, in : *De Praestant*, 16de jg., 1967, blz. 84-88 ; Jespers F., *Vlaamse verwickelingen in Breda*, in : *De Mixtuur*, nr. 49, 1985, blz. 750-760)*. Verder weten we dat Jean Baptiste Forceville op 29 juni 1739 werd begraven in de Minderbroederskerk in Brussel (Potvlieghe Gh., *De orgelmakers Forceville*, in : *Brabantse Folklore*, nr. 155, 1962, blz. 318-361)*. Het bovenvermelde peterschap over de jongste broer van Pieter Van Peteghem bewijst alleszins dat er een nauw verband bestond tussen Gilliam Davit (zo ondertekent hijzelf*) en de ouders van Pieter. Uit gegevens over orgelbouw weten we dat dit ook het geval was tussen de jonge Pieter en Jean Baptiste Forceville, doch hier staat het alleszins vast dat Pieter vóór het overlijden van Forceville naar Gent verhuisde, vermits hij aldaar in het huwelijk trad op 22 januari 1736 en zijn eerste kind er geboren werd op 25 maart 1737. We hopen dat een gegeven in de Gentse archieven ons op het spoor zal brengen van de datum waarop de orgelmaker zijn atelier in Gent vestigde, doch vooralsnog tasten we hieromtrent in het duister.

Het gezin van Pieter Van Peteghem

Pieter Van Peteghem huwde op 22 januari 1736 met Elisabeth Steels die afkomstig was van de Sint-Martinusparochie in Aalst. Bij het huwelijk in de Sint-Niklaaskerk in Gent traden Andreas

Van Peteghem en Michaël-Francisca Guilluij als getuigen op. De vermelding in het huwelijksregister nr. 143 (1701-1778) van de Sint-Niklaasparochie in het Stadsarchief van Gent zegt :

Anno Domini 1736 die 22a Januarij factis tribus proclamationibus antenuptialibus, matrimonio juncti sunt Petrus Van Peteghem et Elisabeth Steels coram me Pastore infrascriptum et Testibus Andrea Van Peteghem et Michaël Francisca Guilluij. (ondertekend :) J. Fr. Bruijnsteen, Pastor.

Ze hadden samen zes kinderen, namelijk :

1. Egidius-Franciscus, geboren op 25 maart 1737 om 16.15 uur en gedoopt op 27 maart ; peter Egidius De Maeijere, meter Michael-Francisca Guilluij. We geven de doopakte letterlijk weer, onder meer omdat men in de vroegere biografieën de doopdatum blijkbaar opgegeven heeft als geboortedatum :

Anno Domini 1737 die 27a Martij baptizavi Egidium Franciscum filium Petri Van Peteghem et Isabelle Steens coniugum, natum 25a huius quadrante post quartam pomeridianam, susceptores Egidius De Maeijere et Michael Francisca Guilluij. (ondertekend :) J.F. Bruijnsteen pastor.

2. Judoca-Theresia, geboren op 13 oktober 1738 om 18 uur en gedoopt op 14 oktober ; peter Alexander De Meij, meter Judoca Vanderdonck.

Deze beide vermeldingen vonden we in het doopregister nr. 125 over de jaren 1735 tot 1745 van de Sint-Niklaasparochie te Gent dat in het stadsarchief aldaar wordt bewaard. De volgende kinderen werden geboren in de parochie van Sint-Michiels (Zuid) te Gent en werden ingeschreven in het doopregister nr. 107 (1737-1780) van deze parochie (Stadsarchief te Gent).

3. Lambertus-Benedictus, geboren op 5 maart 1742 's middags en op dezelfde dag gedoopt ; peter Lambertus Davyd (?), meter Maria-Magdalena Sergeerst. De originele tekst luidt :

1742 - 5 Martij baptizavi Lambertum Benedictum filium Petri Van Peteghem, et Elisabeth Steels coniugum, natum hora meridiana hodierna, susceptores Lambertus Davyd (?), et Maria Magdalena Sergeerst. (ondertekend :) Fr. C. vander Varent pastor.

4. Maria-Catharina, geboren op 29 januari 1744 om 23.30 uur en gedoopt op 30 januari ; peter Judocus vande Wiele, meter Maria-Anna Van Hecke, beginn in het Groot Begijnhof.

5. Joannes-Baptista Albertus, geboren op 19 december 1745 om 22 uur en gedoopt op 20 december ; peter Joannes-Baptista Van Peteghem, meter Albertina-Judoca Van Peteghem.

6. Petrus-Franciscus, geboren op 6 september 1747 om 8 uur en dezelfde dag gedoopt ; peter Adrianus-Franciscus van Haghe, meter Maria le Faut, De doopakte luidt :

*1747 - 6 7bris (lees Septembris) 1747 baptizavi Petrum Franciscum filium Petri Van Peteghem, et Elisabeth Steens coniugum, natum hoc mane hora 8ta, susceptores Adrianus Franciscus van Haghe, et Maria le Faut. (ondertekend :) Fr. C. vander Varent pastor. Het zou wel eens kunnen zijn dat het hier de bescheiden broer van Egidius-Franciscus betreft die door Gh. Potvlieghe werd gezocht (Potvlieghe, Gh., *Levensschets der Van Peteghems*, in : *Vlaanderen*, 1972, blz. 349).*

Voor Van Peteghem-kenners zullen deze gegevens wel verwondering baren omdat men met Grégoir aanneemt dat Pieters echtgenote Judoca Le Veau heette. De realiteit is echter dat Pieter tweemaal huwde, een eerste maal met hoger vermelde Elisabeth Steens en een tweede maal met Judoca-Jacoba Le Veau. Elisabeth Steens overleed op 18 maart 1775 en werd begraven in de Sint-Michielskerk; ze was toen zeventig jaar oud. De vermelding in het overlijdensregister van de parochie van St.-Michiels (Zuid) nr. 115 (1734-1787) uit het Stadsarchief te Gent luidt :

Anno domini 1775 die 18 martii obiit D(omine) Na Elisabeth Steens uxor Petri Van Peteghem sepulta in templo, exaquis duplicibus, aetatis 70 annorum. (ondertekend : J. De Clercq pastor.

Pieter Van Peteghem bleef echter niet lang weduwnaar, want hij huwde iets meer dan een jaar later met Judoca-Jacoba Le Veau. Hijzelf was toen 68 jaar oud. De vermelding van het huwelijk luidt :

Anno domini 1776 die aprilis praevius tribus hannis matrimonio juncti sunt Petrus Van Peteghem et Judoca Jacoba Le Veau coram me infrascripto ac testibus Joannes Baptista Van Peteghem et Catharina Le Veau. (ondertekend : J. de Clercq pastor.

[Stadsarchief Gent, Huwelijksregister nr. 112 (1763-1796), van St.-Michielsparochie (Zuid)].

Zijn tweede echtgenote was 50 jaar oud; ze werd geboren op 26 maart 1726 om 23.45 uur en gedoopt op 27 maart. Peter was Jacobus-Franciscus Scalliet en meter Judoca-Petronella Vermeire.

Dit vonden we in het doopregister van de Gentse parochie van Sint-Michiel (Zuid) nr. 106 (1710-1736) in het Stadsarchief van Gent.

Dit echtpaar leefde nog elf jaar samen, zonder dat er kinderen geboren werden. Pieter Van Peteghem overleed in 1787 op 4 juni om één uur 's nachts; hij was in zijn tachtigste levensjaar. De volgende dag werd hij begraven :

Die quinta junii 1787 sepultus est Petrus Van Peteghem per secundas nuptias maritus Judocae Le Veau, qui heri hora prima nocturnae obiit aetatis 80 annorum.

[Stadsarchief Gent, Overlijdensregister nr. 115 (1734-1787) van de St.-Michielsparochie (Zuid)].

Het gezin van Egidius-Franciscus Van Peteghem

Egidius-Franciscus, waarvan de naam soms beperkt werd tot Franciscus of François, werd te Gent geboren op 25 maart 1737

als zoon van Petrus en van Isabelle Steens. Hij huwde op 29 mei 1762 met Maria-Catharina Halsberghe. De tekst van de huwelijksakte luidt :

Anno Domini 1762 die 29a Maij factis tribus proclamationibus antenuptialibus matrimonio iuncti sunt Egidius Franciscus Van Peteghem et Maria Catharina Halsberghe coram me Pastore infrascripto et Testibus Petro Van Peteghem et Petronilla Verloock. (ondertekend) : J.A. Bruijnsteen Pastor.

Maria-Catharina Halsberghe was geboren op 21 augustus 1729 om 11 uur en werd dezelfde dag gedoopt; ze was de dochter van Jacobus en van Isabella-Maria Verloock; peter was Petrus Vandermeulen en meter Maria-Catharina Verloock. Ze overleed en werd begraven op 12 maart 1795 in haar vijfenzestigste jaar. Al deze gegevens putten we uit het Stadsarchief te Gent, parochieregisters van de Sint-Niklaaskerk, respectievelijk : huwelijken nr. 143 (1701-1778), Dopen nr. 129 (1701-1732) en Begrafenissen nr. 147 (1789-1796). Hun kinderen waren :

1. Isabella-Jacoba, geboren op 8 februari 1763 om 23.45 uur en gedoopt op 5 februari; peter Jacobus Halsberghe en meter Elisabeth Steens.
2. Petrus-Franciscus, geboren op 1 augustus 1764 om 14.15 uur en dezelfde dag gedoopt; peter Petrus Van Peteghem en meter Petronilla Verloock. De doopakte luidt : *Anno Domini 1764 die 1a Augusti baptizavi Petrum Franciscum filium Aegidii Francisci Van Peteghem filii Petri et Mariae Catharinae Halsberghe filia Jacobi coniugum, natum hodie quadrante post secundam pomeridianam, susceptores Petrus Van Peteghem en Petronilla Verloock. (ondertekend) : J.F. De Le Bulcke Pastor.*
3. Lambertus-Joannes, geboren op 16 mei 1766 om 20.15 uur en gedoopt op 17 mei; peter Lambertus-Benedictus Van Peteghem en meter Joanna-Petronilla De Goesin.
4. Franciscus-Augustinus, geboren op 28 augustus 1767 om 23.15 uur en gedoopt op 29 augustus; peter Petrus-Franciscus Van Peteghem en meter Alberta-Judoca Van Peteghem.
5. Joannes-Franciscus-Xaverius, geboren op 29 januari 1770 om 00.15 uur en gedoopt op dezelfde dag; peter Joannes-Baptista Van Peteghem (vervangen door Petrus Van Peteghem) en meter Maria-Anna de Wulf (vervangen door Joanna de Goesin).
6. Franciscus-Dionijsius, geboren op 22 juli 1771 om 03.45 uur en op dezelfde dag gedoopt; peter Franciscus-Dionijsius Halsberghe en meter Anna-Maria de Wilde.

Al deze gegevens werden bijeengegaaard uit doopregister nr. 127 (1759-1773) van de Sint-Niklaaskerk te Gent, dat wordt bewaard in het Stadsarchief aldaar.

Het gezin van Lambert-Benoît Van Peteghem

Zoals boven vermeld werd Lambertus-Benedictus Van Peteghem te Gent geboren op 5 maart 1742 als zoon van Petrus en van Elisabeth Steels.

Hij huwde met Amelberga-Francisca Schepers, dochter van Balduinus, uit de Sint-Martinusparochie te Aalst. Patrick Roose deelde ons in dit verband mee dat de spelling van de naam als Scheppers die totnogtoe werd gebruikt hem had belet de associatie te leggen met Balduinus Schepers die organist en beiaardier was van de hoofdkerk van Aalst en die als bekwaam expert optrad bij de keuring van nieuwe orgels en klokken, onder meer van het grandioze orgel dat Pieter Van Peteghem in 1768 bouwde voor de abdij van Affligem. We danken de heer Roose voor deze verhelderende inlichting. Hun kinderen waren :

1. Petrus-Carolus, geboren op 3 april 1776 om 23.15 uur en gedoopt op 4 april ; peter Petrus Van Peteghem (wellicht zijn grootvader, de orgelmaker Pieter Van Peteghem), meter Maria-Joanna D'Hert (dit zou zijn grootmoeder van moederszijde kunnen zijn). We citeren de doopakte : *Anno domini 1776 die 4 aprilis baptizavi Petrum Carolum filium Lamberti Benedicti Van Peteghem ex hac parochia et Amelbergae Franciscae Schepers ex S. Martini Alosti, coniugum, natum heri vesperi quadranto post undecimam, susceperunt Petrus Van Peteghem et Maria Joanna D'Hert.* (ondertekend) : J. De Clercq pastor.
2. Balduinus, geboren op 11 juli 1777 om 5 uur en dezelfde dag gedoopt ; peter Balduinus Schepers (zijn grootvader van moederszijde), meter Judoca-Jacoba Le Veau (de tweede echtgenote van zijn grootvader Pieter Van Peteghem).
3. Catharina-Francisca, geboren op 3 september 1778 om 10.45 uur en gedoopt op 4 september ; peter Franciscus Van Peteghem (vervangen door Franciscus Van Halsberghe ; de eigenlijke peter zal wel de oudste broer van Lambert-Benoît geweest zijn, namelijk Egidius-Franciscus, de befaamde orgelmaker uit de Veldstraat te Gent, die mogelijk bij de geboorte van zijn petekind ergens te lande aan het werk was en die daarom vervangen werd door een familielid van zijn echtgenote Maria-Catharina Halsberghe), meter Catharina Schepers.
4. Lambertus-Cornelius, geboren op 3 september 1779 om 6.30 uur en gedoopt op 4 september ; peter Cornelius-Lambertus Schepers uit Aalst, meter Maria-Catharina Halsberghe (zijn tante, de echtgenote van Egidius-Franciscus) ; deze heeft in 1793 als 13-jarige knaap pijpwerk gesigneerd voor de nieuwbouw te Oosterzele (voltooid in 1794) en wordt ook nog later in het orgelbedrijf geciteerd. Daarom laten we ook zijn doopakte hier volgen : *1779 Vigesima quarta 7bris (lees : Septembris) anni 1779 baptizavi Lambertus Cornelium filium Lamberti Benedicti Van Peteghem ex hac parochia et Amelbergae Franciscae Schepers, Alostanae coniugum habitantium in hac parochia, natum ibidem herimedio 7ae matutinae, suscepere Cornelius Benedictus Schepers habitans Alosti et Maria Catharina Halsberghe habitans in parochia Sti. Nicolai hic.* (ondertekend) : J.S. Belaen vicepastor, L.B. Van Peteghem, C.B. Schepers, M.C. Halsberghe.
5. Joanna-Maria, geboren op 16 december 1780 om 20 uur en gedoopt op 17 december ; peter Franciscus Van Peteghem, pastoor in Hansbeke, meter Catharina Van Obberghen uit Aalst.
6. Josepha-Bernarda, geboren (wellicht) op 18 december 1782 om 22.30 uur en gedoopt op 19 december ; peter Josephus Van Hecke uit Aalst, meter Catharina-Bernarda-Josepha Schepers uit Aalst.

7. Joanna-Catharina, geboren op 2 januari 1784 om 23 uur en gedoopt op 3 januari ; peter Joannes-Stephanus Schelkens/Schelkens uit Mollem (woont te Aalst), meter Catharina Schepers uit Aalst.
8. Anna-Francisca-Theresia, geboren op 20 maart 1785 om 20 uur en gedoopt op 21 maart ; peter Joannes-Baptista Van Peteghem uit Wetteren, meter Anna-Francisca-Theresia De Vuijst uit Aalst.
9. Carola-Josepha, geboren op 31 oktober 1786 om 19 uur en dezelfde dag gedoopt ; peter Romanus-Josephus De Vuijst en meter Maria-Carola Vanhecke, beiden uit Aalst.
10. Judoca-Catharina, geboren op 24 mei 1788 om 3.15 uur en dezelfde dag gedoopt ; peter Christophorus-Joannes Servaes en meter Judoca-Catharina De Vuijst, beiden uit Aalst.
11. Franciscus-Josephus, geboren op 5 juni 1789 om 12 uur en op dezelfde dag gedoopt ; peter Nicolajus Poelaert uit Enghien (woont te Gent), meter Joanna Lauwers uit Lokeren (woont te Gent).
12. Maria-Josepha, geboren op 28 augustus 1790 om 1 uur en gedoopt op dezelfde dag ; peter Petrus-Franciscus Van Hecke en meter Josephina-Bernardina Van Hecke (beiden uit Aalst, doch te Gent verblijvend).
13. Petrus, geboren op 15 januari 1792 om 22 uur en gedoopt op 16 januari ; peter Petrus Van Peteghem uit de Sint-Niklaasparochie te Gent, meter Catharina-Francisca Van Peteghem (dit is zijn eigen oudste zuster) ;

Interessant is dat Lambert-Benoît die eigenhandig alle doopakten van zijn kinderen ondertekende, in dit geval doodleuk naast zijn signatuur bijschrijft 'n° 13' ; vermits het hier iemand betreft die ook met orgelbouw bezig was, citeren we zijn doopakte :

Die 16a Januarij 1792 baptizavi Petrum filium Lamberti Benedicti Van Peteghem filii Petri ex S. Michaelis et Amelbergae Franciscae Schepers filiae Balduwini Alostini conjugum habitantium in hac, natum heri hora 10a vespertina in hac, susceperunt Petrus Van Peteghem ex S. Nicolaji et Catharina Francisca Van Peteghem ex hac (ondertekend :) C.J. Roelands vice-pastor, L.B. Van Peteghem n° 13, Petrus Fr. Van Peteghem, Francisca Van Peteghem.

14. Theresia-Carolina, geboren op 28 april 1794 om 23.45 uur en gedoopt op 29 april ; peter Petrus-Carolus Van Peteghem (wellicht haar oudste broer), meter Maria-Catharina Halsberghe.

Alle gegevens over dit gezin putten we uit de doopregisters van de Sint-Michelsparochie (Zuid) die bewaard worden in het Gentse Stadsarchief onder nr. 107 (1737-1780) en nr. 108 (1780-1794).

Het kwam ons uiterst verwonderlijk voor dat de bestaande biografische schetsen twee zonen van Lambert-Benoît vermeldden die op hetzelfde ogenblik leefden en die beiden Pierre-Charles zouden geheten hebben en waarvan de ene op 3 april 1776 en de andere op 15 januari 1792 geboren werd. Dit enigma is opgelost als men bemerkt dat de oudste zoon Pierre Charles heette en dat hij inderdaad op 3 april 1776 het levenslicht zag

en dat zijn heel wat jongere en blijkbaar meer dynamische broer Pierre op 15 januari 1792 geboren werd. Men kan bijgevolg beter voortaan deze personen aanduiden als Pierre Charles en als Pierre II (op voorwaarde althans dat men de minder bekende derde zoon van Pieter Van Peteghem I de Oude aanduidt als Petrus-Franciscus !).

Tot slot van deze genealogische gegevens wensen we er nadrukkelijk de aandacht op te vestigen dat deze studie verre van afgerond is. We meenden evenwel dat het zinvol was deze gegevens nu reeds te publiceren als bijdrage tot de herdenking van Pieter Van Peteghem. Omdat de ons toegemeten tijd werkelijk zeer beperkt was, konden we zelfs de bekende overlijdensdata niet (opnieuw) toetsen aan de officiële bescheiden. De lezer gelieve dit overzicht dan ook te beschouwen als een proeve die bewijst dat onze historische kennis over orgelmakers uit onze gewesten mits enige inspanning aanzienlijk kan worden verrijkt.

Iets over de huizen van de Van Peteghems te Gent

Dezelfde algemene bedenking die we hierboven formuleerden geldt voor de studie van het materieel bezit en van de woonplaatsen van de orgelmakersfamilies. Niettemin geven we hieronder de oogst weer van een eerste onderzoek.

Waar Pieter Van Peteghem zich vestigde toen hij te Gent kwam wonen is ons onbekend. In de Wegwyzer der stad Gent voor 1770 vernemen we dat hij in de Burgstraat woonde en de enige orgelmaker in de stad was: in 1771 en 1772 wordt hij vermeld in de Drabstraat. Vanaf 1773 zijn er in de Wegwyzer drie orgelbouwers te vinden, namelijk Van Peteghem 'd'oude' in de Drabstraat, Van Peteghem 'de jonge' in de Veldstraat en Van Peteghem 'den jongsten' eveneens in de Drabstraat. Voor de beginperiode van Pieter te Gent moeten we ermee rekening houden dat zijn eerste twee kinderen in de Sint-Niklaasparochie werden geboren en dat hij dus tenminste tot het einde van 1738 in dit stadsgedeelte moet hebben gewoond. Uit een register der huisgelden (Stadsarchief te Gent, reeks 153/1, nr. 4, f° 21) vernemen we dat Pieter Van Peteghem van de weduwe Stoppel-

gate een pand kocht op de hoek van de Drabstraat en de Gruuthusestraat. Op dit pand, dat luidens dezelfde registers van de huisgelden oorspronkelijk uit twee elementen had bestaan, bouwde hij vanaf 1774 een ruime en schitterende woning die nu nog bijna ongeschonden bewaard bleef. Sieur Van Peteghem, orgelmaker, diende hiertoe in 1774 een verzoek in bij het stadsbestuur; het huis zou uit twee woonsteden bestaan, waarvan het eerste reeds in hetzelfde jaar zou voltrokken zijn. De overheid verleende hem de gevraagde toelating op voorwaarde dat de ontvanger van de stadswerken de draad zou trekken (dit wil zeggen dat hij de rooilijn zou vastleggen) en dat de tweede woning zeker in 1775 zou voltooid zijn.

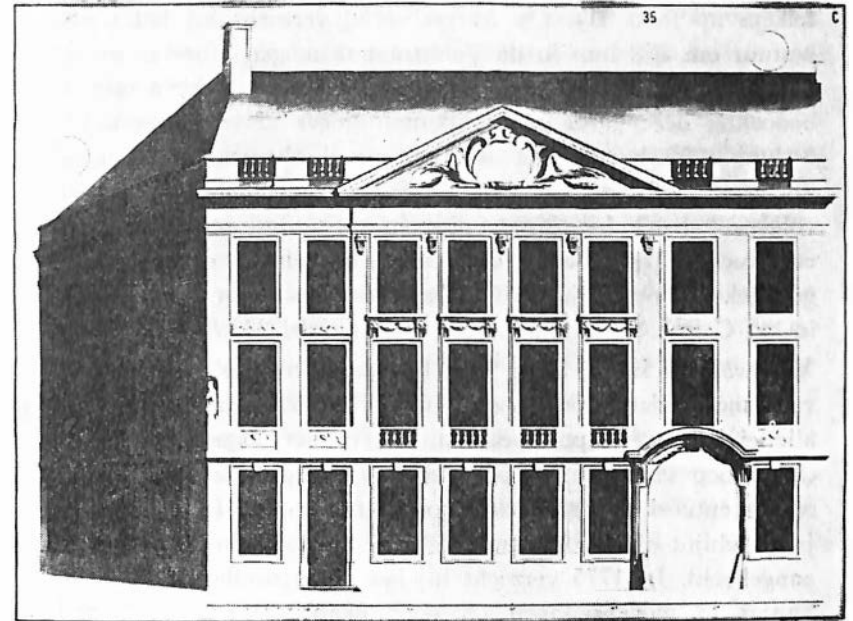
Van dit rijke burgershuis bleef het ontwerp van de gevel bewaard in het Stadsarchief te Gent, reeks 535, bundel 60, nummer 35. De bouwtekening (zie afbeelding 1) stelt een grote herenwoning in classicistische trant voor. De hele compositie wordt beheerst door een sobere, rechtlijnige indeling. De voorgevel aan de Drabstraat telt acht traveeën, waarvan de middelste als een soort van afzonderlijk risaliet beklemtoond worden. Dit komt tot uiting in het driehoekige fronton evenals in de borstweringen tussen de vensters. Bij de uiterste traveeën wordt de aandacht getrokken door de toegangsdeur en de koetspoort. Kenmerkend voor deze architectuur naar Lodewijk XVI-traditie zijn verder de borstwering boven de kroonlijst, de gegroefde en van knoppen of rozetten voorziene consoles, de festoenen, de 'achtvormige' balkonleuningen, het symmetrisch uitgewerkte fijne loofwerk en de sobere, rechtlijnige profileringen. De Mariabeeldnis op de hoek van de straat gaat terug op een oudere traditie.

Deze gevel werd blijkbaar niet helemaal volgens het ingediende model gebouwd (zie afbeelding 2). In werkelijkheid zijn er negen traveeën waarvan de drie middelste een middenrisaliet vormen dat beklemtoond wordt door een driehoekig fronton met oculus, colossale pilasters en een meer uitgewerkte decoratie in de borstweringen tussen de vensters. De gerealiseerde architectuur staat nog dichter bij de eigenlijke Lodewijk XVI-traditie zoals die in Gent in bouwwerken omgezet werd. De huidige toestand verraadt echter nog recentere wijzigingen.

Deze huizen werden opgetrokken omtrent de tijd van het huwelijk van Lambert-Benoît en we mogen gerust aannemen dat er van de beide woonsten één aan Pieter zelf en één aan zijn zoon ten

goede kwam waarmee Pieter in 1776 een associatie sloot (Gregoir, 1865, blz. 195). Pieters eerste echtgenote Elisabeth Steens overleed tijdens de bouw van het huis op 18 maart 1775. Na de rouw kwam echter ook het feest want Pieter zal ongetwijfeld trots geweest zijn toen hij zijn tweede echtgenote Judoca-Jacoba Le Veau op 15 april 1776 in haar nieuwe en grootse woonst binnenleidde. Het was ook hier wellicht dat Pieter Van Peteghem in zijn tachtigste levensjaar overleed, volgens Grégoir aan de gevolgen van een beroerte.

Als volgende eigenaars van het huis vinden we in één register der huisgelden (SAG, reeks 153/1, nr. 193, f° 68v°, nr. 0/272 en f° 69, nr. 0/273) zijn weduwe en daarna Lambert Van Peteghem vermeld, doch zonder enige datum. In andere registers der huisgelden (SAG, reeks 153/1, nrs. 3, 4 en 5, telkens f° 21) worden de kinderen van Pieter en daarna Lambert-Benoît als eigenaar vermeld, eveneens zonder datumaanwijzing. In het laatstvermelde register staat hij als eigenaar-bewoner ingeschreven tot minstens 11 Floréal van het jaar VIII (3 april 1800). Ook hier zal verder onderzoek ongetwijfeld meer gegevens opleveren. Benevens dit huis in de Drabstraat bezat Pieter Van Peteghem nog minstens één ander huis dat hij in 1775 of 1776 kocht van de heer Wallewijn uit Ieper, die het kort voordien zelf had verworven van Judocus Formant. Het stond in het Engelandgat (eveneens in de Sint-Michielsparochie gelegen) en was wellicht het huis dat meester-metselaar Judocus Fermondt in 1770 had opgetrokken. Hij had hiertoe twee oude huisjes afgebroken. De bouwaanvraag met de ontwerptekening van de gevel bleef bewaard in het Gentse Stadsarchief (reeks 535, bundel 111, nr. 12). In de registers van de huisgelden (Stadsarchief Gent, reeks 153/1, nr. 4, nr. 5 en nr. 6, telkens folio 36) vinden we de kinderen van Pieter Van Peteghem als de daaropvolgende eigenaars en dit tenminste tot het jaar VIII van de republikeinse kalender. Egidius-Franciscus Van Peteghem, de oudste zoon van Pieter, verwierf een eigen woning in de Veldstraat. Zijn schoonvader, Jacques Halsberghe bewoonde sedert ruime tijd een huurwoning op de hoek van de Veldstraat en een aanpalend huisje op de toenmalige Walmere (het huidig Koophandelsplein) waarvan een zekere Matthys d'Haere eigenaar was. Sieur Van Peteghem schijnt deze panden in 1764 te hebben verworven (Stadsarchief Gent, reeks 153/1, Registers van de huisgelden nrs. 73 en 74,

Bouwtekening van de gevel van het huis van de Van Peteghems in de Drabstraat — 1774 — Stadsarchief Gent

Foto van dezelfde woning omstreeks 1920
Foto Stedelijke Commissie der Monumenten en Stadsgezichten, Gent

telkens op folio 31). Op 31 mei 1766 verzocht hij het stadsbestuur om zijn huis in de Veldstraat te mogen afbreken en de onderbouw van een nieuwe woning te mogen optrekken met de bedoeling deze gevel geleidelijk aan hoger af te bouwen. Op 3 juni 1766 keurde het stadsbestuur de bouwaanvraag goed op voorwaarde dat de bouwheer een model zou voorleggen volgens hetwelk hij zijn woning in eerste instantie wou laten construeren. Dit gebeurde dan ook en dit nieuwe ontwerp werd goedgekeurd op 11 juli 1766. De beide ontwerpen zijn bewaard in het Gentse Stadsarchief, reeks 535, bundel 332, nr. 72.

Merkwaardig is dat Sieur Van Peteghem in deze aanvraag een vrije meersenier blijkt te zijn, dit wil zeggen een handelaar in allerlei kostbare importgoederen. Het is niet uitgesloten dat hij dit beroep van zijn schoonvader had overgenomen en dat de zaak eventueel door zijn echtgenote werd gevoerd. In de volgende jaren schijnt hij nog een tweede huisje op de Walmere te hebben aangekocht. In 1775 verzocht hij het schepencollege deze beide huisjes te mogen slopen en door nieuwbouw te vervangen, waarna hij het voorhuis in de Veldstraat wilde verhogen en aanpassen. Dit werd hem toegestaan op 12 juni 1775. Bij zijn bouwaanvraag had Sieur François Van Peteghem tevens verzocht tijdens de bouwactiviteit op een open plek nabij het Recollettenklooster (dit stond toen op de plaats van het huidige gerechtshof) een houten 'cabane' te mogen zetten. Men zou er het timmerwerk in verrichten en er de meubels in opbergen. Ook dit keurde het college goed op voorwaarde dat de 'cabane' tegen de blinde muur nabij het kruis van het Recollettenklooster werd gebouwd en dat men bij de afbraak ervan de bestrating in de oorspronkelijke toestand zou herstellen. Ook in dit geval bleef de bouwtekening bewaard in het Stadsarchief van Gent, reeks 535, bundel 332, nr. 94.

De bouwtekening van 1766 vertoont een sobere, klassiek geïnspireerde grillige vorm, verraden een aansluiting bij de Gentse rococo-bouwkunst van het eenvoudige type. De symmetrisch opgevatte deuromlijsting en de uitgewerkte waaier lijken dan echter bij een oudere, lokale traditie aan te sluiten. Bij de vernieuwing van de panden in 1775 koos men voor een typische classicistische architectuur in Lodewijk XVI-traditie. De hele compositie, een bepleisterde horizontale lijstgevel, is zo symmetrisch en zo rechtlijnig mogelijk uitgevoerd. Ter hoogte van

de daklijst loopt een hoge attica die de horizontale lijnvoering beklemtoont. In de borstweringen tussen de vensters treffen we de gegroefde consoles met knoppen of rozetten, de festoenen en de in rechthoekige cassetten uitgewerkte leuning, eigen aan die architectuur, aan. Aan de zijde van het Koophandelsplein wordt het gevelritme slechts op één plaats aangetast, namelijk daar waar enkele treden toegang verschaffen tot twee deuropeningen. Net om de hoek in de Veldstraat werd een koetspoort met versierde omlijsting voorzien. Belangrijke sporen van deze bouwfase, evenals veranderingen uit het begin van de 19de eeuw, kunnen afgelezen worden in de bovenverdiepingen van de nog bestaande woning.

In de registers der huisgelden die we raadpleegden staat Egidius-Franciscus Van Peteghem als eigenaar-bewoner van het grootste deel van het huis bekend tot minstens het jaar 1800, terwijl een huisje aan de Walmere verhuurd werd.

Uit dit eerste onderzoek naar het roerend bezit van de Van Peteghems blijkt duidelijk de grote allure welke de eerste twee generaties kenmerkte. Het zal ongetwijfeld spannend zijn om te vernemen hoe de derde en vierde generatie met dit bezit omsprong en hoe ze al dan niet het orgelvak verderzette.

Het orgelwerk van Lodewijk De Vocht (1887-1977)

Luk BASTIAENS

Aan de schare componisten die dit jaar in onze orgelwereld worden herdacht (Scheidt, Buxtehude, Widor, Guilmant en Vierne), kunnen twee figuren van eigen bodem toegevoegd worden: August De Boeck (1865-1937) en Lodewijk De Vocht (1887-1977). Beiden schreven elk een klein aantal orgelwerken (respectievelijk vijf en twee) die ons beeld op de toenmalige orgelmuziek verrijken.

Lodewijk De Vocht is ons vooral bekend om zijn immense inzet ten bate van het koorleven. Zo was hij als kapelmeester verbonden aan de Onze-Lieve-Vrouw-kathedraal te Antwerpen, een functie die hij meer dan 50 jaar behartigde. Met het oprichten en leiden van de «Chorale Caecilia» creëerde Lodewijk De Vocht meerdere grote koorwerken. Van 1944 tot 1952 was hij tevens directeur van het Koninklijk Vlaams Muziekconservatorium te Antwerpen. Mede door zijn toedoen werd er in 1951 een nieuw studie-orgel geplaatst.

Naast een omvangrijk aantal composities, waaronder uiteraard vele koorwerken, liet deze Antwerpse musicus ons slechts twee orgelwerken na : een «Prelude en Fuga» en een «Larghetto». (1) In het raam van het Lodewijk De Vocht-jaar, dat in Antwerpen uitvoerig wordt gevierd, werden beide orgelwerken verschillende malen opgenomen in de diverse orgelconcertprogramma's. Deze herdenking vormt dan ook een geschikte gelegenheid om beide orgelcomposities van naderbij te bekijken.

1. Prelude en Fuga

De «Prelude en Fuga» in d-klein is het belangrijkste orgelwerk van De Vocht. Het tweeluik werd gecomponeerd in juli 1917 en is tot op heden niet gepubliceerd. Het praeludium is een feitelijke introductie tot de fuga. De Vocht schrijft hierover in een voetnoot onderaan de eerste bladzijde van het manuscript : «Deze 'Prelude' dient niet afzonderlijk beschouwd te worden maar wel in verband met de Fuga waarvan ze de vier thema's voorbereidt».

De 'Prelude' (poco adagio - grondspelen) vangt aan met een ostinato-motief in het pedaal (1a) dat onmiddellijk beantwoord wordt in de middenstemmen. Tussen deze omspelingen door ontluikt het eerste thema in de sopraan (2) : een dalende melodische lijn in kwartnoten die een septiemafstand omspannt. Vervolgens wordt het aanvangsmotief in het pedaal uitgebreid en ontwikkelt zich een tweede gedachte (1b), waarbij de sopraanpartij alterneert met de bas. Zo wordt het geheel tot een grotere harmonische spanning gebracht. Deze evolutie wordt gestuit door een homofone passage waarbij het pedaal opnieuw een dialoog aangaat met het manuaal : het tweede fuga-thema is reeds geanticipeerd, zij het onvolledig (3). Opnieuw verschijnt het tweede item, ditmaal nog sterker chromatisch gekleurd.

Prelude en Fuga

Lodewijk De Vocht

A. Prelude

B. Fuga

Het stemmenmateriaal beweegt zich in tegenovergestelde richting. De inleiding neemt een einde met het dominant-septiemakkoord van de hoofdtoon.

De vierstemmige «Fuga» krijgt als karakteraanuiding «deciso» mee. De vorige registratie (grondspelen) dient versterkt te worden. Het aanvangsmotief van het eerste thema vinden we reeds terug op het einde van de inleiding in de unisono-passage, maar wordt nu in verbreding geëxposeerd (4). Ook het tegenthema is reeds gedeeltelijk voorbereid in de inleiding (2). De eerste fuga wordt afgesloten met een verwerking van de nazin van het contra-subject. Daaropvolgend komt nu het tweede, sterk geritmeerde thema (energico) aan bod dat doorspekt is met rusten die spanning opwekken (3). Deze hoofdgedachte wordt opnieuw vergezeld van een tegenthema dat een compilatie is van de motieven 1a, 1b en 1c. Reeds bij de derde inzet van het tweede thema in de expositie verschijnt het eerste, zangerige gedachtengoed in de middenstem. Quasi ononderbroken wordt dit verder aangewend in de ontwikkeling van de tweede fuga. Midden bladzijde 12 vangt het stretto aan waarbij het kopmotief van beide muzikale ideeën wordt verwerkt. Deze climax mondt uit in volle akkoorden in de rechterhand en pedaal, terwijl de linkerhand nog steeds het kopmotief van het tweede hoofdidée speelt. Daarna worden de rollen omgekeerd en krijgt de rechterhand het ritmische item, terwijl het pedaal het aanvangsmotief van het praeludium brengt en de linkerhand het geheel schraagt met volle akkoorden. Dit rollenpatroon wordt voor het slot nogmaals verwisseld. In een ultieme poging neemt het pedaal het aanvangsmotief van thema twee over, terwijl akkoorden in het manuaal dit uitbundig einde ondersteunen.

Het tweede werkje, een «Larghetto» in D-groot, is geschreven «Voor den vriend Louis Van den Eynde» en werd uitgegeven door Alfons Moortgat in de bundel «Honderd gemakkelijke stukken voor orgel of harmonium» van 1922. Het is een eenvoudige driestemmige compositie waarbij de twee bovenste stemmen rustig contrapunteren boven een wandelende bas in kwartnoten.

Voetnoot :

1. Het manuscript van het «prelude en fuga» bevindt zich in de bibliotheek van het Koninklijk Vlaams Muziekconservatorium te Antwerpen onder het nummer 127.179. Van het «Larghetto» heeft men enkel een fotokopij met als referentie 115.768.

Improvisatie als uitgangspunt voor het aanvankelijk klavieronderricht

Verslag van een V.O.V.-studiedag te Gent

Luk BASTIAENS

In het Koninklijk Muziekconservatorium te Gent werd op vrijdag 6 november jl. andermaal een belangrijke studiedag gehouden over het secundair orgelonderricht. Uitsluitend jonge orgel-docenten en studenten orgeldidactiek uit de diverse hogere muziekinstituten waren hierop aanwezig.

Op dit colloquium, georganiseerd door de «Vlaamse orgelvereniging» v.z.w., kwam een belangrijk deelaspect van de klavieropleiding aan bod, met name de improvisatie. Meer nog, het thema luidde : «Improvisatie als UITGANGSPUNT voor het aanvankelijk klavieronderricht». Vijf referenten, w.o. drie eminente improvisators, werden aangezocht om hun kennis en ervaringen te delen met het aandachtig auditorium.

Lieven Strobbe, V.O.V.-afgevaardigde voor het orgelonderricht, leidde de studiedag in met een krachtig pleidooi voor een inhoudelijke hervorming van het secundair klavieronderwijs, waarin improvisatie én compositie onontbeerlijke deelaspecten moeten zijn. Creativiteit dient op de voorgrond te treden, wil men de expressiemogelijkheden en de gevoelswereld van de klavier-student ontwikkelen. We laten zijn betoog in extenso volgen :

«Ik zou me graag gewoon aan het klavier zetten en wat spelen». Dit is een verzuchting die je van vele liefhebbers-klavieristen kan horen. Zoals vele leraars en ouders weten, is het verlangen om eigen muziek te spelen bij kinderen dikwijls duidelijk aanwezig. Je kan zien dat improvisatie, d.i. het spontaan uitvinden en spelen van muziek voor deze prille musici noodzakelijk is.

In de vroege 18e eeuw, tijd van Bach, Euler, Kepler en Newton, kortom : van een duizelingwekkende evolutie op alle vlakken van wetenschap, kunst en wijsbegeerte, is de zin voor de onderlinge samenhang van dat alles nog het meest frappant. Dat kan ook over de visie van de meest vooraanstaande muziekpedagogen

uit die tijd worden gezegd. Zij hebben, ondanks de gebruikelijke pedanterieën, steeds getracht muziek als onsplitsbare entiteit te onderwijzen. Hun didactieken zijn erop gericht alle facetten van muziek-maken-aan-het-klavier simultaan aan te brengen en tot ontwikkeling te brengen.

Met de komst van de grote nationale muziekconservatoria, werd ook een aanvang genomen met de grondige differentiatie der verschillende muzikale parameters. De leerling krijgt plots een dozijn schijnbaar totaal verschillende disciplines te verwerken. Er ontstond een didactiek, die techniek en muziek methodisch ging scheiden, hetgeen resulteerde in de onderscheiden studie van bijvoorbeeld notenleer, harmonie, contrapunt, instrument, compositie etc..., vakken die op hun beurt in hun verschillende onderdelen werden aangepakt.

Een dergelijk onderwijsmodel werd eertijds op ons muziek-onderwijs overgeënt, zodat improvisatiekunst in de loop der jaren meer en meer op de achtergrond gedrukt werd ten voordele van de tekstgetrouwe reproductie van geschreven partituren. Het in de huidige muziekwereld sterk op de voorgrond tredende streven naar perfecte en terecht exacte weergave van de notentekst leidt er echter al te dikwijls toe dat de eigen creatieve aanwezige talenten bij de opgroeiende leerling onderdrukt worden en dus verkommen. Nochtans menen wij dat het voor de ontwikkeling der artistieke en creatieve vaardigheden toch belangrijk is dat de aanvangende klavierstudent reeds vroeg met de verschillende vormen van improvisatie vertrouwd gemaakt wordt.

Een voor de hand liggende reden is dat wie de improvisatiekunst ietwat te pakken heeft, hoe elementair of orthodox ook, overal waar een klavier staat, kan beginnen musiceren; hij is bovendien nooit op gedrukte partituren aangewezen. Maar wat even opmerkelijk is: bij het studeren en vertolken van geschreven partituren profiteert de jonge klavierist van zijn improvisatievaardigheid: immers: alles wat hij zich spelenderwijs heeft eigen gemaakt, behoort tot een muzikaal bewustzijn dat zowel het van blad spelen, het instuderen, het begrijpen, het geheugen-spel als de voordracht zelf ten goede komt.

Een meer specifieke motivatie voor improvisatie als uitgangspunt voor aanvankelijk klavieronderwijs is de opmerkelijke kwaliteit dat improvisatie-onderricht didactisch totalitair is.

Theoretische, motorisch-technische en artistieke vaardigheden worden simultaan en progressief tot ontwikkeling gebracht. Dat gerichte improvisatie, hoe pril ook, dit alles op natuurlijke wijze wist te verenigen, was in Bach's tijd een evidentie. Eenvoudige melodieën uit het repertoire van de leerling, bieden elke klavierpedagoog de gelegenheid om van meet af aan het «totale musiceren»-op-het-klavier aan te brengen.

Ondanks het feit dat ondertussen typische klaviermatige problemen blijvende aandacht vragen, brengt hij het kind aldus op het niveau van de creatie: het vertolkt de muzikale idee dat in hem/haar leeft, terwijl het instrument en de vaardigheid om het te bespelen niets meer dan geleiders zijn geworden.

Hiermee zijn de grondvesten voor een klavierdidactiek die de muzikale productie en -reproductie verenigt, gelegd; compositie en improvisatie zijn nooit meer uit de buurt, zelfs niet bij de studie van bestaande literatuur.

Het vandaag wijduit versnipperde «theoretische weten» (vakken als notenleer, harmonie, contrapunt, analyse, enz...) dat voor het begrijpen van geschreven composities nodig wordt geacht, kan bij het improviseren op de achtergrond blijven ten voordele van het onbelaste, bijna instinctmatige klavierspel. Hoewel dit «onbelaste, bijna instinctmatige klavierspel» een nogal idyllische, ja sprookjesachtige frase lijkt en we dit soort klavieronderricht ook niet als het «ei van Columbus» moeten beschrijven, willen wij vandaag het begrip «improvisatie» anderzijds van de mythe ontdoen.

En mythes hierrond zijn er nogal wat:

- je kan het niet leren
- als je het kan leren, dan is het een hele ondankbare karwei
- je hebt het of je hebt het niet
- een kind kan niet oordelen of iets fout of correct klinkt
- elementair totaalmusiceren is utopisch
- dergelijke klavierdidactiek moet leiden tot de «didactische anarchie»...

Dat een kind in zijn muzikale opvoeding diezelfde stadia doorloopt als de mensheid doorheen de muziekgeschiedenis, is uitgangspunt voor een nieuwe, op gerichte improvisatie gestoelde klavierdidactiek.

Men heeft zich ook eerst geen eeuw met solfège bezig gehouden,

daarna nog een eeuw met études en tenslotte nog een eeuw met partituurspel... om tot muziek te komen.

Neen. Alles is gestadig doch simultaan gegroeid. Het is niet moeilijk om in te zien dat het soms nefast is aan een beginnend improviserend klavierspeler te vertellen dat het ten strengste verboden is kwintparallellen te spelen. Het verbod kwintparallellen te spelen doet ergens terzake, maar op de meeste plaatsen niet. Bovendien is harmonieleer een deelwetenschap die moet bijdragen tot de verheldering van wat men met het oor ontdekt heeft en die door de leraar slechts daar waar nodig aangesproken wordt. Het is zeker geen *conditio sine qua non*... Hetzelfde geldt voor notenleer en andere deelvakken...

Nota bene : muziek is geen wetenschap, het is een *doe-schap*. Iemand die improviseert heeft als grootste zorg coherent muzikaal materiaal in de tijd te structureren om er plezier aan te beleven. Hij is, hoe pril ook, soeverein over alle doctores in de notenleer, harmonie en contrapunt om de reden dat hij het doet en zij niet !

In die optiek zou het dus niet meer nodig zijn een kind met vijf verschillende verplichte leergangen te belasten. Dat de splitsing van muziek in al haar parameters onder voorbehoud moet gebeuren en de aparte cultuur ervan de muziek eerder in de weg staat, is al lang geweten.

Nochtans wordt vandaag het aktieve kennen veel te veel veronachtzaamd en zelfs als verdacht alternatief of anarchistisch aangevoeld. Ten onrechte, zo menen wij.

Zoals je in één adem een liedje zingen kan en op elk moment duidelijk weet hebt van wat geweest is en zal komen (melodie, ritme, harmonie, timbre, dynamiek en vorm inbegrepen), zo ook wordt klavierspelen niet langer een mecano van vingerzettingen, notenleer, articulaties, fraseringen, akkoorden, melodieën, structuren en dies meer.

Dat de kunst van het totale musiceren nu nog slechts tot het domein van de jazz en de popmuziek behoren, is tekenend.

In dit jaar van «glasnost» wordt het ons inziens hoog tijd dat de klassieke musici uit hun ivoren toren afdalen en ootmoedig achter de coulissen van jazz en pop gaan kijken.

De manier waarop deze collega's hun vaardigheden tot ontwikkeling brengen, kan misschien verhelderend werken...

In die optiek heb ik een merkwaardig artikel gelezen in het

Amerikaanse tijdschrift «The Guitar Player». De titel luidde «Name a good reason for going to music school». Zo te zien kwam er een aanzienlijk aantal reacties van lezers die de discrepantie tussen academisch studeren en vrij musiceren («between academic studies en playing from the heart») ter sprake brachten. Eén van de reacties was de volgende : «In antwoord op bovenvermeld artikel kan ik slechts toevoegen dat muziek een levende materie is. De auteur schijnt dat te zijn vergeten. Muziek is géén papier. Papier is geen muziek. Ikzelf speel nooit iets anders dan het originele, eigen muziek en heb nooit een improvisatie overgeschreven met de bedoeling het na te spelen. Ik meen dat het zonde is een stuk muziek over te schrijven. Naäperij heeft niets met kunst te maken.»

Van deze deontologie hebben wij helaas geen kaas gegeten.

Met deze studiedag hebben we de aanvankelijke bedoeling de cursus orgel nieuwe inhoud te geven, omdat de gangbare ons inziens verouderd zijn enerzijds en anderzijds om het idee, dat men een muziekonderwijs hervormt door de structuur aan te passen, een halt toe te roepen.

Bij deze wil de Vlaamse Orgelvereniging op basis van de in haar jaarboek gepubliceerde «doorlichting» van het secundair orgelonderwijs in Vlaanderen, een eerste stap zetten in de richting van een «inhoudelijke hervorming». Gezien het feit dat improvisatie gedurende bijna geheel de muziekgeschiedenis uitgangspunt was en is tot een efficiënt muziekonderwijs, zo menen wij, sleutel tot een vernieuwde klavierdidactiek, willen wij hier primo het begrip improvisatie doorlichten met betrekking tot het aanvankelijk klavieronderwijs.

Hierop aansluitend werd het woord verleend aan Jos van der Kooij, docent vakdidactiek aan het conservatorium te Leeuwarden. Ook hij deelde de mening van Lieven Strobbe dat onze muziekpraktijk op zeer merkwaardige wijze is geëvolueerd. Vooral na de eerste wereldoorlog doen veel musici moeite om muziek uit het verre verleden uit te voeren. Daardoor ontstond een grote kloof tussen enerzijds de uitvoerende en anderzijds de creatieve musicus. Hierin dient nodig verandering te worden gebracht : er moet weerom plaats zijn voor creativiteit. De muziekdidactiek dient radicaal gewijzigd te worden.

We stellen vast dat ons muziekonderwijs nog steeds geënt is op de vroeg 19de eeuwse toestand. Parijs was toen het lichtend voor-

beeld. We moeten afstappen van het toenmalige idee om muziek op te splitsen in diverse vakken.

De hoofddoelstelling van het muziekonderricht moet zijn : de leerling dusdanig begeleiden om op zijn eigen manier zelfstandig muziek te kunnen maken, dit zowel met als zonder partituur.

Aanvankelijk moet worden begonnen met een auditieve fase (dus zonder partituur). Het jonge kind moet al improviserend zijn gang kunnen gaan met klanken en structuren. De orgelpedagoog dient een eenvoudig systeem te bedenken om deze prille creaties vast te leggen. Dit hoeft niet specifiek te gebeuren via de notenbalk met zijn abstracte notatie. Later moet men uiteraard komen tot het notenschrift. Belangrijk is dat het kind spelenderwijs structuren leert ervaren. Dit kan gebeuren via liedjes uit zijn leefwereld.

Jos van der Kooij stelde dat improvisatie voor elkeen een middel moet zijn om te komen tot literatuurspel. Iedereen kan improviseren ! Het eindniveau is afhankelijk van verschillende factoren als techniek en talent. Maar, geldt hetzelfde niet voor literatuurspel ?

Ter afronding van zijn referaat gaf Jos van der Kooij een praktijkles improvisatie. Hiervoor kreeg hij de medewerking van Els, die reeds een jaar orgelles heeft gevolgd bij Lieven Strobbe. Voor dit practicum werd gebruik gemaakt van het nieuwe drieklaviersorgel uit de concertzaal. Om Els enigszins vertrouwd te maken met dit — naar haar maatstaven — «reuze»-instrument, werden alle klavieren én het pedaal ingeschakeld in de verkenning naar de orgelklankenwereld. Els diende de klanken te evalueren : wat vond ze mooi, wat lelijk. Hierna speelde zij een voorbereide improvisatie op het lied : «altijd is Kortjakje ziek» bestaande uit een reeks variaties met figuraties in de linker- en rechterhand, afwisseling van twee- en driestemmigheid, alsook van mineur en majeur. Docent van der Kooij trachtte Els nu opnieuw attent te maken op de diverse klankmogelijkheden van het instrument door gebruik te maken van de verschillende klavieren. Bovendien werd het karakter van elke geïmproviseerde variatie nog versterkt door het zoeken naar een aangepaste registratie. Bij de slotvariatie speelde de docent de basnoten in het pedaal mee, zodat ook het facet «samenspel» aan de orde kwam.

Voor een tweede, ditmaal onvoorbereide, improvisatie werd

gewerkt met een visuele voorstelling. Jos van der Kooij tekende snel een huis op papier met twee ramen en een deur. Els diende nu achtereenvolgens een «raam», een «deur» en nog een «raam» te creëren. Daar beide «ramen» nogal verschillen van melodie, werd getracht beide gedachten meer op elkaar af te stemmen. Weerom werd het gehele orgel in de improvisatie betrokken : het ene klavier diende met klank de «deur» te ondersteunen, terwijl het andere manueel fugeerde als «raam». Spelenderwijs werd hier aandacht besteed aan een elementaire ABA-vorm.

In de derde en laatste improvisatie werd aandacht besteed aan het auditieve aspect. Els diende zich namelijk te verbeelden dat ze op bezoek was in de dierentuin. Er werd gevraagd om het piepend geluid van een muis na te bootsen op het orgel. Hiervoor werd geëxperimenteerd met klank en tesselatuur (scherp en hoog). Els diende vervolgens haar wandeling naar het volgende dierenhok uit te beelden (werd «vertaald» naar stijgende toonladderfiguren). Daaropvolgend werd het gebrul van de leeuw geïmiteerd door gebruik te maken van de onderste noten van het klavier en pedaal in clusters en met veel lawaai !

Schematisch zag deze improvisatie er als volgt uit :

1e klavier : een muis } registratie : 1' - hoogste tonen
verschillende muizen }

2e klavier : wandeling } registratie : 8'2' - medium klavier

3e klavier : leeuw } organo pleno - onderste tonen
+ pedaal }

2e klavier : opnieuw wandeling

Hier maakte Jos van der Kooij de vergelijking met een 19e eeuwse componist die schilderijen muzikaal uitbeeldde. Ook die man maakte een wijsje dat telkens werd herhaald wanneer hij van het ene naar het andere schilderij wandelde.

Uit het publiek kwam de vraag of men van bij de aanvang van het orgelonderricht streng moet toezien op een correcte handhouding. Voor Jos van der Kooij hangt dit nauw samen met de ontwikkeling van de motoriek bij het nog jonge kind. Deze verfijnt namelijk wanneer de leerling ouder wordt. We moeten dus stapsgewijze te werk gaan om te komen tot een correcte handhouding. Toucher mag namelijk ook geen remming teweeg brengen bij het zich uitleven aan het klavier.

Na een koffiepauze was het woord aan Reitze Smits, docent improvisatie aan het Lemmensinstituut te Leuven. Zijn onderwerp luidde «improvisatiedidactiek».

Improvisatie lijkt voor velen onbegrijpelijk. Nochtans heeft het, volgens de spreker, veel gelijkenis met spreken : in ons hoofd denken we met woorden en die woorden komen uit onze mond, zonder precies op voorhand te weten welke woorden het zijn en in welke volgorde deze worden uitgesproken. Met improvisatie is het net zo : we horen een «stroom» muziek in ons hoofd en deze klanken komen uit onze vingers. We dienen enkel deze «stroom muziek» te verbinden met onze motoriek.

De didactiek van de improvisatie bestaat erin dat zowel de leerling als de leerkracht moet improviseren. Immers elke leerling heeft zijn eigen «ritme». De leraar moet kunnen inspelen op het talent, de motoriek en de techniek van iedere student afzonderlijk.

Improvisatie kan je best starten met behulp van een reeks kinderliedjes met diverse melodische en ritmische moeilijkheden. Het improviseren van voor- en nazinnen wekt de aandacht voor melodievorming alsmede voor structuur en vorm. In de improvisatie is de ontwikkeling van een goede melodische lijn uiteraard important. Vergelijken we met de muziekpraktijk van de 18e eeuw waarin veel aandacht werd besteed aan het improviseren van motieven en figuurtjes als bv. stijgende en dalende kwarten in secunde-afstanden, cirkelfiguren rondom een bepaalde noot (grupetto), enz... In J.G. Walther's kompositieeler zijn hiervan voorbeelden te vinden. Later moeten deze motieven aan elkaar verbonden worden om tot een melodische lijn te komen. Voorbeelden van deze techniek zijn legio. We denken nog maar even aan de koraalvariëaties van Johann Pachelbel.

Improviseren kan ook gebeuren op een harmonisch schema als de dalende kwart (chaconne) met bijvoorbeeld volgend schema :

1e variatie : gebroken akkoorden

2e variatie : tweestemmig

3e variatie : eenstemmig

4e variatie : hoog - laag.

Het «begeleiden» van een melodie is vaak lastig. Het is best aanvankelijke harmonie te herleiden tot grepen :

vb. 1 : steeds 1 toets tussen (= drieklank/grondligging)

vb. 2 : onder 1 toets tussen, boven 2 toetsen tussen (= drieklank/sextligging).

Uiteraard wordt hier niet gelet op kwint- en octaafparallellelen. De ervaring van «echt» muziekmaken is nu belangrijker. In dit verband wordt het boek «In goede harmonie» van Bert Matter aanbevolen.

Over de plaats van de moderne muziek in de improvisatie wil Reitze Smits nog het volgende kwijt : bij de meeste orgelstudenten heeft het nauwelijks succes. Zij luisteren immers naar tonale en modale muziek. Het is dan ook best de aanvankelijke improvisatie hiertoe te beperken. Minimal music is zeer goed toepasbaar op het orgel. Deze is statisch en sluit bijgevolg goed aan bij een instrument als het orgel. Men moet echter waken over voldoende afwisseling en steeds zorg dragen voor een goede «planning». In de namiddagsessie kwam Marc Matthys aan de beurt met een spreekbeurt over de jazz-improvisatie, een cursus die hij doceert aan het Koninklijk Muziekconservatorium te Gent. Ook dit betoog werd getoetst aan de praktijk.

Marc Matthys begon zijn referaat met te stellen dat improvisatie in het klassieke muziekbestel behoort tot de marginaliteit. Enkel de organisten hebben de gewoonte behouden om te improviseren. In de jazz en de lichte muziek is improvisatie inherent aan de muziek. Jazz zonder improvisatie is geen jazz ! In de cursus jazz-piano start men aanvankelijk met de tonale jazz. Deze is gebaseerd op een vast akkoordenschema en waarop nieuwe melodieën worden uitgedacht. Deze schema's dient men vooraf eerst op het gehoor te kunnen transponeren in alle tonaliteiten. Er wordt in de cursus jazz gewerkt zonder partituren. Enkel een schema van de akkoordopeenvolgingen mag op de lessenaar.

Naast de toonladders met de bijhorende akkoorden in de zeven modi, zijn ook de sequenzen van groot belang, in het bijzonder de formule II-V-I.

Om zich de «stijl» eigen te maken, moet men aanvankelijk heel veel luisteren naar opnamen van goede jazz-musici. Via imitatie moet men uiteindelijk een eigen stijl bereiken. Het auditieve element is dus van groot belang.

Jazz-improvisatie kan omwille van technische moeilijkheden (grepen, virtuositeit...) en harmonisch inzicht moeilijk onderwezen worden aan kinderen van acht jaar. Belangrijker op die leeftijd is, aldus Marc Matthys, hen vertrouwd te maken met het jazz-idiom door het beluisteren van opnamen.

Tot slot van deze themadag kwam Johan Huys, directeur van het Koninklijk Muziekconservatorium te Gent, ons nogmaals warm maken voor de integratie van improvisatie en compositie in het muziekonderricht. Hij verwees hierbij naar de Franse orgelschool uit de vroege 20e eeuw. Deze organisten brachten naast improvisaties ook eigen werk op hun concerten. In ons eigen land was het vooral Flor Peeters die deze benadering nog heeft aangekleefd.

Denken we in dit verband ook maar even aan het orgel-onderricht van César Franck, dat vooral gericht was op de improvisatie en de compositie.

Thans besteden de musici 95% van hun tijd aan het studeren van muziek uit het verleden. We moeten dus zorgen dat de traditie van weleer terug een heropbloei kent, dit zowel voor de compositie als de improvisatie. Beide vormen bevatten immers alle elementen van wat muziek zou kunnen zijn door middel van een techniek en een instrument. Thans is alles gebaseerd op aandacht voor literatuur uit het verleden.

Nieuwe tendenzen tekenen zich af. Vooral Frankrijk en meer in het bijzonder het conservatorium van Lyon, is op dit domein actief. In de muziek leren we eerst de grammatica en dan de taal, m.a.w. eerst de notenleer en dan het instrumentale onderricht. In Lyon stelt met thans de improvisatie voorop, vertrekkende vanuit de monodie, de evolutie volgend in de muziekhistorie.

Ook in de tekenacademie leert men eerst tekenen of schilderen zonder zich aanvankelijk te bekommeren over de regels. Op het domein van de muziek wordt daarop niet ingespeeld. We zouden bovendien moeten leren eigen creaties te noteren.

Een leerkracht dient te fungeren als gids, als begeleider opdat de student, via de vorming, zijn eigen persoonlijkheid zou ontwikkelen. Pas wanneer we de technische aspecten koppelen aan de compositie en de improvisatie komen we tot een ander soort musicus. In het huidige muziekleven zien we bijna uitsluitend het virtuozen-
dom dat elkaar doodconcuereert. Na een algemene vorming als «totale musicus» kan men zich specialiseren in het bv. spelen van Bachwerken.

Het hoger muziekonderwijs is vooral een onderwijs waarin imitatie voorop staat. Het onderricht is beperkt tot het imiteren, het nadoen zoals de leraar.

Met deze losse beschouwingen van Johan Huys met betrekking tot een meer creatief gericht muziekonderwijs, aangevuld met de

nodige technische bagage voor het instrument, werd deze interessante studiedag afgesloten. Een hoop voor de toekomst bleek alvast de aanwezigheid van jonge organisten: docenten en studenten. De «dertigplussers» stuurden hun kat. Maar ja, verruiming van de horizons in de orgeldidactiek zijn voor hen (misschien!?) niet meer weggelegd.

Bouwstenen

Daniël LIEVOIS

Een herdenkingsnummer Pieter Van Peteghem in Orgelkunst zou niet helemaal volwaardig zijn als we er niet in slaagden de lezer een volslagen onbekend werk van de gevierde meester aan te bieden en op die wijze de werkljst nog maar eens uit te breiden.

In de loop van ons voorbereidend onderzoek rond de biografie van de eerste twee generaties Van Peteghems ontdekten we bij toeval (bestaat dit eigenlijk wel?) een contract van (ver)nieuwbouw voor het klooster van de Rijke Klaren in Gent. We kunnen (nog) geen sluitend bewijs leveren, doch we vermoeden op grond van zekere bedenkingen waarop we binnen dit bestek niet verder ingaan dat het bedoelde klooster dat is op het Zand in de Sint-Lievenspoortstraat nabij de Keizerpoort en niet dat op de Oude Houtlei. Bij de hervormingen van Jozef II verdween deze stichting, zodat enkel een grondig onderzoek ons eventueel op het spoor kan brengen van dit instrument als het nog bestaat.

Het accordt met de quitantie vande orgel 1766 (Rijksarchief te Gent, Fonds Rijke Klaren (Gentbrugge-Gent) nummer 20).

Project tot het maecken van een nieuwe orgel in de kercke van het Clooster de rycke Claeren in Ghendt
Eerst een nieuw secret van 50 touchen synde tot D: om hooge gemaect van goet ende droogh spisschen waegeschet, waer op volgende registers moeten gestelt worden

- 1 Prestant 4 voedt, dienende voor montre te maecken van Engels
thin gepolistert
- 2 bourdon 8 voedt
- 3 cornet a 5 pypen
- 4 flutte 4 voedt
- 5 doublett 2 voedt
- 6 nazardt 3 voedt
- 7 tierce
- 8 fourniture a 2 pypen
- 9 cimbal a 2 pypen

10 sexquialtra superius a 2 pypen
11 trompet bas 8 voedt gesneden
12 trompet superius
13 tramlant

Moet oock gemaect worden drye nieuwe blaesbalcken, met 4 geheele
14 rossignol, et ventille
ende 2 halve ployen, als oock een nieuw Clavier van 50 touchen
conform aen het secret.

heden desen 10 8bre (lees : oktober) 1765 is den onderschreven
veracordert, met Mavrau de Abdisse van de rycke Claeren in
Ghendt, te maecken, ende te stellen in de aude kasse, eene nieuwe
orgel volgens project hiervooren vermeldt, ende dat tegen den toe-
kommenden vasten, vanden jaere 1766 ; voor de somme van ses
hondert en vyftigh gulden Courant boven de haude materiaelen,
welcke orgel moet gemaect worden ter ceure, van mannen dis
verstaende actum ut supra

(ondertekend :) S.C. van Dooresele Abdesse
P. Van Peteghem

Ontfanghen van Mavrau de Abdisse van de rycke Claeren in Ghendt,
dese bovenstaende somme van ses hondert en vyftigh gulden Courant
waer mede kenne voldoen te syn. Ghendt desen 8 mye 1766
(ondertekend :) P. Van Peteghem

Voorders indien aen het selve werck noch jts quame te ontbrecken
onthier ende ses naevolghnede jaeren sal den aennemer het selve
in staete stellen onder ander vergelt als het jaerlijckx pension
dato ut supra
(ondertekend :) P. Van Peteghem

Ter Bespreking

A. FAUCONNIER & P. ROOSE, Het Historisch Orgel in Vlaanderen, Deel IVa. Prov. West-Vlaanderen (arr. Brugge en Oostende), Min. v.d. Vlaamse Gemeenschap.

AROL, Bestuur Monumenten en Landschappen. Brussel 1986 (600 exemplaren).

Besteladres : Kunstlaan 46, 1040 Brussel.

Dit boekdeel is het zesde van de reeks Vlaamse orgelinventarissen, en met deze jongste editie werd een derde van het Westvlaamse orgelpatrimonium in kaart gebracht, aldus minister P. Dewael in zijn «Woord Vooraf». De minister merkt hierbij op dat ook ditmaal een hoog aantal orgels het predikaat «van historisch belang» verdienen wat meteen een grote verantwoordelijkheid oproept teneinde ze van alle vormen van degradatie te kunnen vrijwaren. Op deze ministeriële onrust-kreet volgen dan 677 bladzijden beschrijving van de onderzochte orgels als een organische uitwerking van het noodlot-motief.

De auteurs hadden kennelijk gehoopt in het arr. Brugge een beter verzorgd orgellandschap aan te treffen dan wat ze totnogtoe hadden moeten aanschouwen, maar uiteindelijk is toch nog maar eens gebleken dat wel gans Vlaanderen met ongeveer dezelfde non-chalance waakt over zijn orgelculturele erfgoed.

Boeiend is de uiteenzetting van de historiek en de heersende mentaliteit in het zopas geprospecteerde gebied. Hier verkrijgen orgelmakers als Ledou, Medaert, Helwout, en meer nog een J. van den Eynde, Berger, Van Houtte, Hooghuys, Forrest en P. Loncke eindelijk eens reliëf.

Het onderzoek zelf gebeurde zoals gebruikelijk bij de vorige inventarissen, met een vrij grondige ontleding van het pijpwerk, kast enz., voorafgegaan door een korte situatieschets van het kerkgebouw waarin het instrument is ondergebracht. Rijkelijk gedocumenteerd met archivalia, voor het allergrootste gedeelte voor het eerst gepubliceerd, en tenslotte heel wat (goede) afbeeldingen verlenen deze publicatie een niet genoeg te schatten organologische én musicologische waarde.

De totaalindruk die deze inventaris nalaat is, zoals bij de vorige inventarissen, botweg deprimerend omwille van de toestand der instrumenten en het overduidelijke ontbreken van enig restauratie- en/of conservatiebeleid. Nauwelijks iets minder dan 100% van het Westvlaamse historische orgelpatrimonium is vervallen of dan toch onder een of andere vorm — om het met een treffend woord van de minister zelf te zeggen : «gedegradeerd». Niet alleen de outsider in de orgelmaterie stelt zich de vraag wat men dan gedurende de voorbije decennia gedaan heeft met de eraan besteedde energie en geld.

Een paar niet mis te verstane voorbeelden : p. 362 t.e.m. 366 geven in afbeeldingen het wraakroepende verhaal van het Nicolaas Helewout-orgel (1631), oorspronkelijk gebouwd voor de St.-Jakobskerk te Brugge, in 1869 door S.G. en L.B. Hooghuys naar Knokke-aan-zee overgeplaatst, en in 1965 (sic) gedeeltelijk verkocht aan een Westduitse orgelfirma.

Dat deze «wederrechtelijke vervreemding, door de hogere overheden gekend» (sic) en herhaaldelijk gesignaleerd, ongestoord kan blijven voortbestaan is inderdaad zoals de minister in zijn inleiding tot deze inventaris machteloos schrijft «beangstigend».

Voor wie het boek eerst via de afbeeldingen wil begrijpen, zal o.m. ook de toestand van het Van Peteghem-werk in het orgel van de O.-L.-Vrouw te Oudenburg als irritant ervaren.

En toch is die hele hoop ellende waarheid. En dat het helaas «waar» is, is alleen mogelijk omdat de zorg voor ons orgelpatrimonium onbestaande is, ofwel, omdat het beleid en de verantwoordelijkheden niet liggen waar ze horen te liggen.

Waarmee het orgel-barbarendom flink in ere kan worden gehouden. Een feit, waarvoor Vlaanderen door binnen- en buitenlandse kenners en vereerders van onze orgelhistorie reeds decennia lang met de vinger wordt nagewezen.

Gh. P.

LOUIS VIERNE : Symphonien für Orgel — Nr. 1-3 + 4-6.

Ben van Oosten spielt an Cavallé-Coll-Organen in Rouen, Lyon und Toulouse

referentie : MD+G L 3211/12 + MD + G L 3213/14.

produktie : Musikproduktion Dabringhaus und Grimm, Hülsenweg 9, 4930 Detmold

opname : 1985 - DDD

persing : 1986

De Franse orgelvirtuoos Louis Vierne (1870-1937) staat vandaag, mede door het feit dat hij precies 50 jaar geleden overleed, terug fel in de belangstelling. In bijna alle belangrijke concertcycli die dit jaar in ons land worden georganiseerd, is werk van deze «grand maître» geprogrammeerd.

De leef- en werkwereid van Louis Vierne situeert zich in het hart van Parijs. Hij studeerde aan het Parijse conservatorium bij César Franck en Charles-Marie Widor.

Als «suppléant» van Widor was deze quasi blinde organist verbonden aan de St. Sulpice. Vanaf 1884 fungeerde Vierne als assistent in de orgelklas van het «conservatoire de Paris» onder supervisie van respectievelijk Ch.-M. Widor, A. Guilmant en E. Gigout. Na een examen werd Vierne in 1900 benoemd tot organist aan de Notre-Dame te Parijs: een functie die hij tot zijn dood in 1937 heeft behartigd. Als improvisator, componist en orgelvirtuoos genoot Louis Vierne wereldfaam. Talloze concerten voerden hem naar verre continenten w.o. Amerika.

Hoewel de componist Louis Vierne een omvangrijk oeuvre bij elkaar heeft geschreven (62 opusnummers), is hij vooral bekend door zijn orgelcomposities (o.a. 6 symfonieën, «24 pièces en style libre», «pièces de fantaisie», drie orgelmessen,...). Van zijn andere muzikale pennevruchten (w.o. een symfonie voor orkest, een vioolsonate, een strijkkwartet, een pianokwintet, liederen en pianowerken), zijn nauwelijks recente opnamen te vinden. Bovendien zijn deze composities ook niet te vinden in het huidige concertrepertoire.

Belangrijke documenten ter bestudering van de musicus en mens Vierne zijn «mes souvenirs» en «journal»: twee autobiografische werken, waarin hij een scherp beeld heeft vastgelegd van zichzelf en de toenmalige Parijse orgelwereld. Vierne's opnamen uit 1929 en 1930 met eigen werk en composities van J.S. Bach, naast een drietal improvisaties, gespeeld op zijn Cavallé-Coll-orgel van de Notre-Dame te Parijs, zijn uiterst belangrijke historische klankdocumenten bij de bestudering van Vierne's orgelspel. Deze opnamen werden in 1981 heruitgegeven bij EMI onder de referentie 2C153-16411/5 met als titel: «Orgues et Organistes français en 1930». In dit platenalbum bevinden zich overigens ook nog historische opnamen met o.m. Ch. Tournemire op het originele (!) Cavallé-Coll-orgel van de Ste. Clotilde en met E. Gigout, Ch.-M. Widor, E. Commette, M. Dupré, A. Marchal e.a.

In de zes orgelsymfonieën die Vierne componeerde, is de invloed van zijn leermeesters onmiskenbaar. Zijn muziek tekent zich door een onfeilbare zekerheid in harmonie en zin voor verfijnde chromatiek. Francks sporen zijn hierin onuitwisbaar. Van Widor ontleende hij een solide schrijftechniek, gegoten in een duidelijke, gestructureerde vorm. Dit alles vermengde Vierne met een geheel eigen esthetiek waarin plaats is voor briljante virtuositeit naast ontroerende lyriek, waarin ook Vierne als vaak eenzame mens, gelouterd door zware beproevingen en tegenslagen, aan bod komt.

De Nederlandse organist, Ben van Oosten, bij ons té weinig bekend, realiseerde in 1985 op amper dertigjarige leeftijd (!) een integrale opname van Vierne's orgelsymfonieën op grammofoonplaat. Dit jaar kwam een CD-versie op de markt.

Al van bij het begin merk je dat het hier niet om een zoveelste opname van de symfonieën van Vierne gaat: er is een uitstekende keuze van instrumenten, een tekstboek met inhoud waarin ook een literaturopgave is vermeld (!) en een jong orgeltalant die een bijzondere affiniteit bezit met Franse symfonische orgelmuziek. Ben van Oosten koos voor zijn vertolking drie Cavallé-Coll-orgels in Frankrijk die tot de best geconserveerde grote instrumenten kunnen gerekend worden. Op zich al een merkwaardig feit dat een organist drie instrumenten benut voor een weliswaar omvangrijke opname. Het betreft de Cavallé-Coll-orgels van de St. François-de-Sales te Lyon, de St. Ouen te Rouen en de St. Sernin te Toulouse. Het tekstboekje verstrekt ons ruime informatie over het leven van Vierne, aangevuld met citaten uit zijn eigen levensverhaal. Daarnaast

vinden we gegevens over het ontstaan en de structuur van deze symfonieën, naast een korte historiek en dispositie-opgave van de gebruikte instrumenten. Het geheel wordt vervolledigd met een korte biografische schets van de vertolker en foto's van Vierne, Cavallé-Coll, van Oosten en de gebruikte orgels. Van de Duitse tekst is enkel een Engelse vertaling opgenomen. Een Franse vertaling ware hier toch op zijn plaats.

Het orgelspel van Ben van Oosten was voor mij een revelatie: een zeer beheerste techniek, een ongeremde virtuositeit en een gevoeliger zangerigheid vormen de pijlers van zijn vertolking. Ben van Oosten wil vooral ten dienste staan van Vierne's orgelmuziek door zich niet vast te enten op oogverblindende virtuositeit die de doorzichtigheid van de werken teniet doet. Zijn toonvorming en zijn zin voor detail, met name in structuur en frasering zijn zeer opvallend. Volgehouden spanningen in de dramatische inleidingen, ontroering in de cantabele tussenspelen, speelse helderheid in de scherzi en aanstekelijke, schitterende finales, maken van deze opname een waardevol document.

We kunnen ons helaas niet in dezelfde zin positief uitlaten over de digitale opname zelf. Bij deze is uitgegaan van een zeer direkt klankbeeld, wat o.m. voor gevolg heeft dat de instrumenten die een rugwerk hebben (Rouen en Toulouse) een wat vertekend beeld geven. Bij het spelen van een solo op het récit en de daarbijhorende begeleiding op het rugwerk, klinkt het rugwerk veel luider en direkter dan het récit. Door deze opstelling klinkt het grand-choeur voor mij ook ietsje agressief. We begrijpen natuurlijk wel de zorg voor een helder klankbeeld, maar men moet de dingen niet forceren. Een andere vraag is waarom men voor de vertolking van de eerste symfonie zijn keuze niet heeft laten vallen op het orgel van de St. Sulpice in Parijs. Deze symfonie verscheen in 1899. Vierne was werkzaam in de St. Sulpice tussen 1892 en 1900. Het vijfmanualige Cavallé-Coll-orgel dat Vierne toen te zijner beschikking had zal ongetwijfeld meer betrokken zijn geweest in het scheppingsproces van deze symfonie dan het overigens schitterende orgel van Lyon. Eigenlijk overbodig om nog te schrijven: zeer warm aanbevolen!

L.B.

Mededelingen

Jaarboek :

«Secundair Orgelonderwijs in Vlaanderen anno 1986»

De «Vlaamse Orgelvereniging» vzw publiceerde afgelopen jaar haar eerste jaarboek waarin het secundair orgelonderricht in Vlaanderen wordt doorgelicht. Dit document werd door Lieven Strobbe, V.O.V.-afgevaardigde onderwijs, samengesteld op basis van een in 1985 gehouden enquête onder alle Vlaamse orgelleerkrachten van het secundair muziekonderwijs. Tevens werden de belangrijkste themata die op de studiedag van 28 oktober 1986 te Lokeren werden aangesneden, verwerkt tot een boeiende synthese. Slechts enkele exemplaren van dit jaarboek zijn nog te verkrijgen. Geïnteresseerden storten 375 fr. op rek. nr. 408-7046691-94 van de «Vlaamse Orgelvereniging» vzw te 2008 Antwerpen met vermelding «jaarboek 1986».

Verzameling Marialiederen door I. De Suttér

Vijftig Marialiederen, oud en nieuw, verzameld en ingeleid door Ignace De Sutter zijn geordend rond : Wees Gegroet, Magnificat, Hymnen en Antifonen, Angelus en Litanie, Middeleeuwen en Barok, Onze Lieve Vrouw van Vlaanderen, Gezelle-liederen, Lieder van onze eeuw, Duitse Gezangen en Engelse Hymns.

«Ter inleiding» is uitgegroeid tot een zeer boeiende gecondenseerde tekst, waarin I. De Sutter de liederen «duidt».

De verzameling werd uitgegeven door Lannoo, Tielt.

Jean Langlais improvise à Sainte Clotilde

Naar aanleiding van de tachtigste verjaardag van organist Jean Langlais, verscheen onder deze titel een nieuwe grammofoonplaat met improvisaties op gregoriaanse thema's.

Op de A-kant improviseert Jean Langlais op het «Salve Regina». De B-kant bevat een improvisatie op het «Alleluia» uit de mis van het Heilig Sacrament en een creatie op het «Confitebor tibi», het offertorium uit de mis van de «Heilige Naam Jezus».

Deze interessante grammofoonplaat is te verkrijgen op volgend adres : 11 A, Bd Jean-Baptiste Astier, F-13004 Marseille, alsook in de kerk van Sainte Clotilde te Parijs.

Themanummer : Dietrich Buxtehude

De «Nederlandse Organistenvereniging» v.z.w. wijdde een bijzondere aflevering van het maandblad «Het Orgel» aan de figuur van Dietrich Buxtehude. Aanleiding is de herdenking van zijn (vermoedelijk) 350e geboortjaar.

Dit themanummer is verdeeld over 80 bladzijden en bevat volgende hoofdstukken :

1. Dietrich Buxtehude (biografie)
2. Een portret van Dietrich Buxtehude
3. Praeludium (Toccata) en Sonata
4. Over de originele toonsoorten van Buxtehude's orgelwerken
5. De koralen van Dietrich Buxtehude
6. De Lutherse mis in de omgeving van Buxtehude
7. Enkele notities over de orgels van Buxtehude
8. Een bron voor de versieringen uit de omgeving van Buxtehude
9. De kunst en de kunde van het registreren
10. Een langverwachte publicatie over Buxtehude

De auteurs zijn Christoph Wolff, Kerela J. Snyder, Peter Van Dijk, Pieter Dirksen, Jan Jongepier, Ewald Kooiman, e.a.

Beslist een aanrader ! Te bestellen bij : secretaris N.O.V., Juliëttestraat 41, NL-3816 RB Amersfoort. Prijs 16 fl. Referentie : maandblad «Het Orgel», 83e jg., oktober 1987, nr. 10.

Tongerloo, jong orgeltalent 1988

De Kempense Cultuurkring van Tongerloo organiseert voor de tweede maal een concertreeks «Jong Orgeltalent in Tongerloo 1988», op 24 april en op 8 en 29 mei.

Gediplomeerden van de Koninklijke Conservatoria of het Lemmensinstituut kunnen zich vóór 1 februari '88 aanmelden.

Inlichtingen : Kempense Cultuurkring, t.a.v. Pater Herman Kerstens, Norbertijnenabdij Tongerloo, Abdijstraat 40, 3180 Westerloo.

Internationaal orgelconcours Utrecht, 21-23 juni 1988

Ter gelegenheid van de afronding van het restauratieplan van de 5 grote Middeleeuwse kerken in de stad Utrecht organiseert de Stichting Kerkconcerten Utrecht een internationaal orgelconcours van 21 tot en met 23 juni 1988.

Zowel literatuurspel als improvisatie zullen op dit concours aan bod komen. Als thematische achtergrond voor beiden dient het gregoriaans.

De jury zal bestaan uit Jan Welmers (Utrecht), Albert De Klerk (Haarlem) en Kamiel d'Hooghe (Brussel).

Aan dit orgelconcours kunnen diegenen deelnemen, die hun muziekvakopleiding in de jaren 1984 tot 1987 hebben afgesloten. Zij kunnen zich voor deelname aanmelden door het inzenden van een cassetteband met een opname van :

- a. een werk op een gregoriaans thema uit de barok
- b. een werk op een gregoriaans thema uit de romantiek
- c. een improvisatie op een gregoriaans thema.

Deze opname moet uiterlijk op 16 januari 1988 in het bezit zijn van de Stichting Kerkconcerten Utrecht, tesamen met een kort curriculum vitae en een fotocopy van het behaalde eindexamenbewijs.

Secr. Stichting Kerkconcerten Utrecht, Schutterslaan 3, 3721 BS, Bilthoven, NL. Tel. 030-78.60.63.

Internationale orgelweek Brugge, 29 juli - 6 augustus 1988

In het kader van het Festival van Vlaanderen, wordt de 9de Int. Orgelweek georganiseerd. Twee internationale orgelwedstrijden zijn respectievelijk gewijd aan een concours J.S. en C.Ph.E. Bach (prijs 4000.000 BF) en er is ook een improvisatieconcours Brugge 1988, (prijs 100.000 BF).

De jury bestaat uit J.M. Christie, X. Darasse, J. Huys, T. Koopman, L. Krämer, M. Radulescu.

Verder zijn er interpretatiecursussen, referaten en recitals, aangevuld met middag- en avondconcerten en een orgelexcursie naar historische orgels in Vlaanderen.

Inl. : Dienst Toerisme, Markt 7 - 8000 Brugge.

Grand Prix de Chartres, 22.8 - 11.9.1988

Het elfde internationaal orgelconcours : Grand Prix de Chartres, wordt opnieuw georganiseerd en bestaat uit een interpretatie- en een improvisatiewedstrijd.

Inl. Secrétariat du Grand Prix de Chartres, 75, Rue de Grenelle 75007 Paris.

Agenda

DECEMBER :

- 4 20u30 Antwerpen, St.-Jozefskerk, Albert De Klerk, Nl.
- 8 19u30 Wevelgem, St.-Hilariuskerk, Kamiel D'Hooghe.
- 10 20u15 Gent, Koninklijk Muziekconservatorium, Stanis Dervie-maeker.
- 11 20u30 Antwerpen, St.-Jozefskerk, Herman Verschraegen m.m.v. het koperkwartet Theo Mertens.
- 20u30 Luik, Benediktijnerabdij, Patrick Wilwerth m.m.v. l'ensemble Vocal du pays de Liège o.l.v. Gh. Zeevaert.

Orgeltijdschriften

ARS ORGANI, Zeitschrift für das Orgelwesen, herausgegeben von der Gesellschaft der Orgelfreunde e.V.

35 Jg. Nr. 3 — september 1987

- W. Syré : *Justin Knecht ; Vollständige Orgelschule für Anfänger und Geübtere (2)*
- A. Hugger & J. Schurz : *Camillo Schumann — ein Romantiker der Jahrhundertwende*
- H. Schützeichel : *Zur Geschichte der von Widor und Schweitzer herausgegebenen Gesamtausgabe Bachscher Orgelwerke*
- H. Musch : *Die neue Orgel von Jürgen Ahrend in Porrentruy (Schw.)*

THE DIAPASON, An International Monthly Devoted to the Organ, the Harpsichord and Church Music.

78 Jg. Nr. 8 — August 1987

- M. Ness : *Six Etudes, op. 5 of Jeanne Demessieux*
- R. Perucki : *The organs at the church of the Virgin Mary, Gdansk, Poland.*
Nr. 9 — September 1987
- L. Palmer : *V. Sonata pour Clavecin (1958) by Bohuslav Martinu*
- E. Derr : *Bach's Sonata in G, BWV 530/i, and its Vivaldi Data-Base*
- E. Nowak : *Arranging for the Liturgical Synthesizer.*

GREGORIUSBLAD, Tijdschrift ter Bevordering van Liturgische Muziek. Uitgave van de Ned. St.-Gregoriusvereniging.

111 Jg. Nr. 3 — september 1987

- A. Hollaardt : *Betekenis en vormen van de communiezang*
- A. Vernooij : *Het Katholieke devotielied in de vorige eeuw (IV)*
- K. Middelhoff : *In gesprek met de voor kerkmuziek geschapen Chris Fictoor*
- T. van Eck : *De katholieke klokken- en orgelraad*

HET ORGEL, Uitgave van de Nederlandse Organistenvereniging.

83 Jg. Nr. 9 — september 1987

- P. Van Moergastel : *Louis Toebosch' «Resistance for Organ» opus 134*
- T. Goedhart : *Nieuwe Muziek in de liturgie*
- H. van der Harst & J. Jongepier : *Het orgel in de St.-Martinuskerk van het Schijf.*
Nr. 10 — oktober 1987
- *Themanummer Dietrich Buxtehude : zie onder Mededelingen.*
Nr. 11 — november 1987
- Th. van Huijstee : *De geschiedenis van de beide canons in Bach's handschrift van «Die Kunst der Fuge»*
- K. van Houten : *Nog eens ... Bachs Passacaglia*
- Th. Goedhart : *Nieuwe Muziek in de liturgie (2 en slot).*
- J. Jongepier : *Het orgel van de Grote of Laurenskerk te Alkmaar.*

L'ORGANISTE, Organe de l'Union Walonne d'Organistes, a.s.b.l.

19 Jg. Nr. 75 — 1987/3

- P. Matagne : *Une suite au Néo-classicisme dans les Pays Germaniques (cfr. l'Organiste 86/69).*

Prullaria

Het muzikale reisdagboek van Charles Burney is ons allen bekend, en we zijn de Engelse auteur bijzonder dankbaar voor de — helaas nogal summiere — gegevens die hij betreffende de Zuidnederlandse orgelcultuur ons heeft verstrekt.

Dat Burney hierbij te werk ging met een scriptor, zoals overigens een Julius Caesar dit placht te doen, en zoals Don Quichotte zijn Pancha nodig had, is totaal nieuw. Nochtans, hier het relaas van Burney's Vlaamse pennelaar die nota nam van wat de meester (soms) mompelde :

«Maai Lord, nooboddi know the treubbels aai see, for write about jour organs and organplayers. The greatest castars of all the playboys are living in Antwerp. Yes yes, aai spiek naturally about Vandenbosch, a composer and organplayboy.

But, at first, wie write about Brussels : aai have see the kathidrol whot is a very loemp kees, and the same er can bie geseyd about the organplayers. Yes yes, Pancha, what that betreft, all fall under the seem noemer en there is also a very graet armony.

O yes, Pancha, i have see en speek with many organbilders en organplayers en composers and also with the graetest, Menneken Pis who is not the stoemste of the rich colored collection. But, he stops never with his critic and he watert continu on the world. Who have he that style studied ? Certainly in the Belgian Ministry of Culture ?!

Oh Pancha, write that not, but listen to mie : een organplayboy, his name is Camiel the High, had giving een organrecital in Switzerland en it was een splendid recital. The Ministry say to the High : its was very very very beautiful : ask mit all whot you will. And The High say : why you have not a Ministry for Seachips ? And the Ministry was about his lead and ask with a very more difficult question : and The High, say my, why have you not a Ministry for Culture ?

From Brussels, I go to Alost, a country where the people fret «ajuin» as the Flemish boys and waaifs say. Yes, 't es so the sien on his faces. They frets continious «ajuin» en they have a very beautifull organ in the great church : its beautifull but aai can

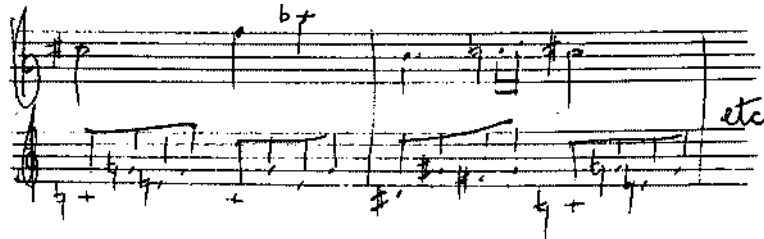
der nics on play. Whots that for a stranger disposition ? Maa Lord, that is een Flemish stranger in the night and for me magic hem wel kwaait. And the towers of the organ case : Pancha, here is born the punk-style.

In Ghent, aai listen also very strange dingens : the mixtures of the organs like ringing and swinging bells and here is living and also working Van Petigham the Stranger.

In Bruges, what have aai see in Bruges, Pancha ? Bells, bells and nog es bells, bells in all the towers. Veverybody say : Bruges is a «zothuys» this is : a delicious cray-house.

In Antwerp, oh yes, in Antwerp, the city of Rubens and his fett waaifs, there is the organculture toch minder fett. Quasi all the musicians are there crazy but there is no a crazy house. There are not genoeg baksteens for building a crazy house for all their musicians. For exemple : a have spoken to the organist of the kathedrol. His organ is tuned in a very stok-old tuning and sounds like a cat that under the tram his pels is distroyed.

Listen Pancha, i heard the following music :

Yes, right Pancha, it's not the Brabançonne.

Djie Pie

Oudere jaargangen van «Orgelkunst» zijn nog verkrijgbaar
— Vanaf de 3de (1980) tot de 10de (1987) jaargang
— Van jaargang 1, 1978 (= dubbelnummer 1 + 2 en nummer 3) is nummer 3 nog beschikbaar
— Van jaargang 2, 1970 (= vier nummers) zijn nummer 2 en 4 nog beschikbaar
Prijs per jaargang : 400 F.
per nummer : 120 F.
op postrekening 000-1587551-49
van V.V.B. Orgelkunst, Grimbergen

- Verantwoordelijke uitgever : Kamiel D'Hooghe
- Voor de inhoud van de ondertekende artikels zijn alleen de auteurs verantwoordelijk
- Drukkerij Van Geertruyen — Asse